

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені В. Н. КАРАЗІНА

СОЦІОЛОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
Кафедра соціології управління та соціальної роботи

**Пояснювальна записка
до бакалаврської роботи
на тему
«ВОЛОНТЕРСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВІЙНИ»**

Виконала: студентка 4 курсу групи ЗСР-43
першого (бакалаврського) рівня освіти
спеціальності 231 Соціальна робота
Свинарчук Вікторія Володимирівна

Науковий керівник: ст. викладач закладу
вищої освіти кафедри соціології управління
та соціальної роботи Вітковська І. М.

Рецензент: к. с. н., доцент закладу вищої
освіти кафедри прикладної соціології та
соціальних комунікацій Зінюк А. В.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВОЛОНТЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	7
1.2 Волонтерська діяльність: сутність та зміст поняття	7
1.2 Напрями волонтерської діяльності	13
Висновки до розділу 1	19
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ВОЛОНТЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ ПІД ЧАС ВІЙНИ	21
2.1 Соціальні засади формування волонтерської діяльності в Україні	21
2.2 Трансформація волонтерської діяльності під впливом повномасштабного воєнного вторгнення в Україну	24
Висновки до розділу 2	33
РОЗДІЛ 3. ВОЛОНТЕРСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ЗАСІБ НАДАННЯ ДОПОМОГИ ПОСТРАЖДАЛИМ ВІД ВІЙНИ	35
3.1. Організація волонтерської допомоги постраждалим від війни	35
3.2. Труднощі волонтерської діяльності в умовах війни та пропозиції щодо їх подолання	43
Висновки до розділу 3	52
ВИСНОВКИ	54
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	58
ДОДАТОК	

ВСТУП

Актуальність теми. Повномасштабне військове вторгнення Російської Федерації на територію України, яке розпочалося 24 лютого 2022 року, призвело до глибокої гуманітарної кризи, соціальної нестабільності та масових порушень прав людини. Мільйони українських громадян опинилися у складних життєвих обставинах – втратили житло, майно, доступ до медичних, освітніх і соціальних послуг, стали внутрішньо переміщеними особами або зазнали фізичних і психологічних травм. У цих умовах держава, попри зусилля, не завжди могла оперативно реагувати на всі потреби постраждалого населення. Одним із ключових ресурсів подолання наслідків війни стала волонтерська діяльність, що набрала безпрецедентного масштабу.

Волонтерський рух в Україні в умовах війни перетворився на стійке суспільне явище, яке об'єднало тисячі громадян навколо ідеї взаємодопомоги. Волонтери забезпечують гуманітарну, медичну, правову, психологічну та побутову підтримку, а також допомагають у евакуації, відновленні зруйнованої інфраструктури, організації центрів допомоги постраждалим. Водночас зросла потреба у науковому осмисленні цього феномену – не лише як громадянської ініціативи, а й як інструменту соціальної підтримки, що перебуває у взаємодії з професійною соціальною роботою.

Особливо актуальним є вивчення волонтерської діяльності саме у контексті допомоги постраждалим верствам населення. Адже ця категорія людей потребує не лише гуманітарної підтримки, а й довгострокових програм реінтеграції, супроводу, захисту прав, емоційного відновлення. Волонтери у багатьох випадках виконують функції, наближені до обов'язків соціальних працівників, або ж працюють у партнерстві з ними. Тому виникає потреба в осмисленні меж, форм і потенціалу цієї взаємодії, а також у виробленні практичних рекомендацій для її вдосконалення.

Таким чином, дослідження волонтерської діяльності в Україні в умовах війни є важливим не лише з теоретичного, а й з прикладного погляду. Воно дозволяє краще зрозуміти динаміку соціальних процесів у кризових ситуаціях, оцінити ефективність суспільних ініціатив, сприяти формуванню політик соціальної підтримки на основі партнерства між державою, громадянським суспільством та професійними структурами соціальної роботи.

Ступінь наукової розробленості теми. Проблематика волонтерської діяльності розглядається в працях таких авторів, як І. Ю. Чайка, О. О. Проценко, Т. П. Хлівнюк, О. П. Олексюк, Р. А. Калениченко, І. В. Шелкошвеев, М. Тропіна, А. Марчук, В. Лобода, Н. Гевчук, Т. Опалюк, В. С. Сірко, Р. А. Захарчук та А. Панченко. Дослідники аналізують її сутність, типологію, мотивацію, правові засади.

Однак, специфіка волонтерства в умовах повномасштабної війни, особливо щодо надання допомоги постраждалим у співпраці з системою соціальної роботи, залишається недостатньо дослідженою. Це зумовлює потребу в комплексному вивченні даного явища.

Об'єктом дослідження є волонтерська діяльність як соціальне явище.

Предметом дослідження виступає волонтерська діяльність в Україні в умовах війни.

Мета дослідження – з'ясувати особливості волонтерської діяльності в Україні в умовах війни, визначити ключові проблеми та розробити практичні рекомендації щодо підвищення її ефективності.

Для реалізації поставленої мети визначено такі **завдання**:

1. Розкрити сутність та зміст поняття «волонтерська діяльність».
2. Схарактеризувати основні напрями волонтерської діяльності.
3. Визначити правові, організаційні та соціальні засади функціонування волонтерської діяльності в Україні.

4. Схарактеризувати трансформацію волонтерської діяльності під впливом повномасштабної війни в Україні.

5. Схарактеризувати сучасні практики організації волонтерської допомоги постраждалим під час війни.

6. Визначити ключові проблеми та виклики волонтерської діяльності в умовах війни.

7. Розробити практичні рекомендації щодо підвищення ефективності волонтерської діяльності в умовах війни.

Методи дослідження. Задля ефективного вирішення визначених завдань і досягнення мети дослідження було використано сукупність теоретичних методів: системно-структурний, що полягає у дослідженні комплексної системи напрямів роботи волонтерських організацій у нашій державі; історичний, який являє собою аналіз передумов і чинників становлення та сучасного стану розвитку діяльності волонтерства в Україні; аналіз та синтез, у якому можна прослідкувати вивчення різноманітних праць, точок зору, наукових доробків спеціалістів у сфері волонтерства задля створення власних пропозицій; спостереження, а саме за проблемами, з якими стикається волонтерська площа на даний час в умовах російсько-української війни; індуктивний метод було застосовано з метою узагальнення отриманих результатів дослідження та формулювання підсумкових висновків роботи. У практичній частині дослідження застосовано вторинний аналіз як емпіричний метод. Він передбачає опрацювання вже наявних соціологічних досліджень, звітів, інформаційних матеріалів волонтерських організацій, що дозволяє виявити тенденції, проблеми та особливості організації волонтерської допомоги постраждалим верствам населення.

Структура роботи. Дипломна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатку. Загальний обсяг роботи

становить 66 сторінок. У роботі представлено 2 таблиці та 2 рисунки. Список використаних джерел охоплює 74 елемента.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВОЛОНТЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

1.1 Волонтерська діяльність: сутність та зміст поняття

Волонтерська діяльність відіграє значну роль у сфері соціальної роботи та громадського суспільства. Вона передбачає безоплатну участь громадян у виконанні різноманітних соціальних, культурних, гуманітарних та екологічних ініціатив, спрямованих на поліпшення життя людей та розвитку громади. Актуальність визначення та розуміння цього поняття зумовлена його багатогранністю, адже воно включає в себе різноманітні сфери діяльності.

Багато науковців займались питанням визначення поняття волонтерської діяльності. Так за визначенням М. Тропіна, волонтерська діяльність – це добровільна, безоплатна участь громадян у різних формах допомоги, спрямованих на підтримку соціальних ініціатив, надання допомоги окремим категоріям громадян або суспільству в цілому. Волонтерство охоплює собою працю у всіх сферах життєдіяльності суспільства, в сфері екології, навчання, допомоги літнім людям, відповідно не обмежуючись цим [1, 2].

У роботах Н. Пьонтковської, волонтерська діяльність постає, як важливий механізм зміцнення громадянського суспільства, оскільки вона не тільки допомагає вирішувати соціальні проблеми, а й сприяє розвитку громадської свідомості та активності. Волонтерська діяльність є ключовим рушієм створення соціальних зв'язків в суспільстві, особливо в кризових ситуація [1, 2].

Волонтерська діяльність має складний соціально-економічний характер і не існує ізольовано, а тісно пов'язана з іншими формами соціальних послуг, виступаючи важливою складовою системи соціальної підтримки. За визначенням І. Чайки, її соціальна значущість полягає у здатності забезпечувати

баланс між державним, комерційним і неприбутковим секторами, що надають соціальні послуги [3]. У цьому контексті волонтерство охоплює широкий спектр напрямів соціальної роботи, виходячи за межі реагування на кризові ситуації. Воно відіграє ключову роль у суспільному розвитку, зміцнюючи соціальні зв'язки та сприяючи вирішенню актуальних соціальних проблем.

Волонтерство можна розглядати як особливу форму благодійної участі, що базується на принципах добровільності, безоплатності та активної громадянської позиції. Воно передбачає цілеспрямовану діяльність, спрямовану на покращення умов життя осіб, які потребують допомоги. На думку О. Василенко, волонтерство є специфічною формою соціальної активності, що характеризується добровільною участю, відсутністю матеріального заохочення (а якщо така й існує, то не перевищує вартість виконаної роботи), а також суспільною користю для окремих осіб, соціальних груп або довкілля загалом [4].

За визначенням А. Панченка, волонтерська діяльність – це форма доброчинної активності, яку здійснюють фізичні особи на засадах неприбутковості, без оплати праці або кар'єрного зростання, з метою підтримки добробуту спільнот і розвитку суспільства в цілому [5].

Відповідно до положень Закону України «Про волонтерську діяльність», волонтерство визначається як добровільна, некомерційна та соціально орієнтована діяльність, що здійснюється волонтерами або організаціями через надання необхідної допомоги. Волонтером вважається особа, яка досягла вісімнадцяти років і бере участь у волонтерській діяльності на добровільних засадах без отримання матеріальної винагороди. У ролі волонтерів можуть виступати як громадяни України, так і іноземці чи особи без громадянства, за умови їх легального перебування на території держави. Крім того, до волонтерської діяльності можуть залучатися й громадяни України, яким

виповнилося 16 років, за умови надання письмової згоди від одного з батьків, усиновлювачів або офіційного піклувальника [6].

Таким чином, на основі аналізу наукових підходів у межах бакалаврської роботи волонтерська діяльність визначається як усвідомлена, добровільна та безоплатна активність громадян, спрямована на підтримку осіб, які перебувають у складних життєвих обставинах. Її мета – покращення добробуту, емоційного стану або умов існування таких осіб шляхом особистої ініціативи або у співпраці з організаціями громадянського суспільства.

Залежно від того, хто є ініціатором або координатором діяльності волонтерство розділяють на:

- Індивідуальне (самоорганізація людей, носить стихійний характер).
- Організоване волонтерство передбачає участь у діяльності, яка здійснюється на базі спеціалізованих волонтерських організацій. Такі ініціативи можуть бути започатковані соціальними установами, навчальними закладами або на підприємствах, а також підтримуватись органами місцевого самоврядування. У межах цього формату волонтери можуть як самостійно шукати необхідні ресурси для реалізації своєї роботи, так і діяти, спираючись на вже сформовану інфраструктуру, забезпечену на інституційному рівні.
- Корпоративне волонтерство, що передбачає добровільну участь працівників компаній у реалізації соціальних ініціатив, які здійснюються від імені або за підтримки роботодавця. Така діяльність може мати різні форми: участь у просвітницьких або публічних заходах, пов'язаних із професійною діяльністю (наприклад, проведення екскурсій на підприємствах для учнівської молоді); індивідуальна або командна робота у благодійних проєктах у вільний або робочий час; членство у громадських організаціях, що включає участь у дорадчих радах, залучення коштів, надання професійної експертизи чи розширення контактів. Крім того, корпоративне волонтерство може охоплювати

координацію взаємодії компанії з громадськими організаціями задля посилення соціального партнерства та реалізації спільних проєктів [7].

Волонтерська діяльність не обмежується релігією, віком, матеріальним становищем чи іншими соціальними чинниками. Її доступність для представників усіх верств населення є важливою передумовою налагодження горизонтальних зв'язків і посилення соціальної згуртованості в суспільстві. Особливості залучення можуть варіюватися залежно від соціальної групи. Наприклад, у випадку з неповнолітніми (віком до 18 років), участь у волонтерській діяльності допускається лише за наявності письмової згоди одного з батьків або офіційного опікуна. Для різних соціальних груп можливості участі у волонтерській діяльності залишаються відкритими, проте мотиви такої участі можуть суттєво відрізнятися залежно від індивідуальних чи зовнішніх чинників.

Одним із ключових чинників, що визначають зміст волонтерської діяльності, є система мотивів, яка спонукає людину долучатися до безоплатної допомоги. Це можуть бути як внутрішні прагнення – бажання допомогти, реалізувати себе, відчувати соціальну значущість, так і зовнішні чинники: підтримка з боку громади, доступ до волонтерських ініціатив, позитивне суспільне ставлення до добровольчої праці. У цьому контексті важливо враховувати соціальні та психологічні детермінанти, які комплексно впливають на рішення особи стати волонтером.

Соціальні детермінанти охоплюють вплив середовища: наявність волонтерських можливостей, відкритість організацій, рівень довіри до інституцій, підтримку з боку родини чи друзів. Чим вищим є рівень громадської активності та солідарності, тим більше людей схильні долучатися до спільнокорисних ініціатив.

Психологічні детермінанти стосуються особистісних ресурсів і якостей – таких як емпатія, альтруїзм, прагнення бути корисним, потреба в соціальному

визнанні або самоактуалізації. Серед важливих факторів також варто виокремити рівень самооцінки, почуття відповідальності, комунікативні навички та здатність до командної роботи.

Соціальні й психологічні чинники не існують окремо – вони переплітаються. Наприклад, сприятливе середовище може підсилити внутрішню мотивацію, а сильне бажання допомагати – спонукати шукати нові соціальні зв'язки. Урахування цих чинників у сфері соціальної роботи дозволяє краще залучати волонтерів, підтримувати їхню мотивацію та профілакувати емоційне вигорання.

В основі волонтерської діяльності лежить низка морально-етичних та соціальних принципів, які визначають її зміст, організацію та ціннісну спрямованість. Ці принципи є фундаментальними засадами, що забезпечують гуманістичний характер волонтерства, його добровільну та безкорисливу природу.

Принцип гуманізму виявляється у прагненні до збереження гідності кожної людини, повазі до її прав, потреб і життєвих обставин. Волонтерська діяльність орієнтована на підтримку осіб, які перебувають у складних життєвих ситуаціях, і передбачає чуйність, співпереживання та толерантне ставлення. Водночас вона реалізується на засадах соціальної відповідальності – з усвідомленням того, що навіть незначні дії можуть мати суттєвий вплив на життя окремих людей і на суспільство в цілому. Кожен волонтер виступає активним агентом змін і сприяє зміцненню соціальної солідарності.

Важливе значення має також дотримання принципу недопущення будь-яких форм упередженого чи обмежувального ставлення до учасників волонтерського руху. Така інклюзивність сприяє формуванню єдності в соціально різнорідних групах і підвищує довіру до волонтерського руху. Не менш значущим є принцип співпраці, адже волонтерська діяльність часто передбачає взаємодію з іншими волонтерами, громадськими організаціями,

державними інституціями або міжнародними партнерами. Ефективна комунікація та координація зусиль дозволяють досягати спільних цілей, підвищувати якість допомоги й забезпечувати сталість соціальних ініціатив.

Відповідно до зазначених принципів формуються характерні ознаки волонтерської діяльності, які визначають її зміст і специфіку в соціальному контексті. Насамперед, волонтерство має ініціативний характер – участь у ньому здійснюється за внутрішнім спонуканням особи, без зовнішнього примусу, що відображає добровільність і свідомий вибір дій. Ще однією визначальною ознакою є відсутність особистої вигоди: волонтери не отримують матеріальної компенсації за свою працю, адже їхня мотивація ґрунтується не на прагненні до прибутку, а на альтруїзмі, солідарності та бажанні сприяти суспільним змінам.

Волонтерська діяльність має суспільно корисну спрямованість і реалізується в різних сферах – соціальній, культурній, освітній, медичній, екологічній, гуманітарній. Залежно від обставин, ресурсів і мотивації, волонтери можуть долучатися як до разових ініціатив (збір речей, участь у заходах), так і до довгострокових проєктів, що передбачають навчання, командну роботу та сталу участь. За формою волонтерство може бути як неформальним – спонтанним і ініціативним, так і структурованим – у межах діяльності організацій, фондів чи установ. Така гнучкість забезпечує доступність волонтерства для різних груп населення, підвищує його ефективність і сприяє соціальній згуртованості [46].

Отже, волонтерська діяльність має багато вимірів і є важливим чинником як особистісного становлення людини, так і загального розвитку суспільства.

Основна мета волонтерської діяльності - побудова сильного суспільства, починаючи з студентських років, не обмежуючись ними. На сьогоднішній день існує безліч можливостей для самореалізації, формуванні професійних навичок, прояву та вдосконалення різних рис особистості. Розвиток волонтерського руху

відкриває людям можливість самореалізації, визначення життєвих орієнтирів і розкриття власного потенціалу.

В умовах сьогодення, що сформовані внаслідок повномасштабного вторгнення росії на територію України, зростає активність волонтерського руху, як серед молоді так, і серед більш старших верств населення, що знову підтверджує безбар'єрність волонтерства [8]

Волонтерство є ефективним засобом особистісного розвитку. Воно сприяє набуттю нових знань і навичок, розширенню професійних компетенцій та життєвого досвіду, що, у свою чергу, може позитивно позначатися на кар'єрних перспективах і загальному особистісному становленні.

Таким чином, волонтерська діяльність відіграє значну роль у суспільному житті, впливаючи не лише на суспільство в цілому, а й на психологічний стан, самосвідомість та особистісне зростання самих волонтерів. Водночас слід враховувати, що психологічні особливості осіб, залучених до волонтерської діяльності, можуть варіюватися залежно від їхніх індивідуальних характеристик, соціального контексту та специфіки здійснюваної діяльності [9].

1.2 Напрями волонтерської діяльності

Як вже зазначалось вище, волонтерська діяльність будується на бажанні суспільства допомагати тим хто цього потребує, і є засобом вираження своєї альтруїстичності і корисності в державі.

Сьогодні волонтерство в Україні – це не просто надання допомоги, це прояв патріотизму, солідарності та громадянської відповідальності. Волонтери допомагають військовим, переселенцям, дітям, людям похилого віку, тваринам і багатьом іншим. Вони збирають гуманітарну допомогу, готують їжу, надають

медичну допомогу, ремонтують техніку, будують житло, займаються евакуацією та реабілітацією.

Волонтерська діяльність охоплює різноманітні сфери суспільного життя. До основних напрямів належать:

- надання соціальних послуг громадянам, які перебувають у складних життєвих обставинах та потребують сторонньої допомоги (людям з інвалідністю, особам похилого віку, ВПО, дітям);
- благодійництво та благодійницька діяльність;
- охорона навколишнього природного середовища;
- організація дозвілля для дітей та юнацтва та туристична діяльність;
- розвиток культури та мистецтва, охорона та відтворення пам'яток історії та архітектури, захист національної спадщини;
- зміцнення національних традицій та підтримка національних меншин;
- охорона здоров'я, материнства та дитинства;
- розвиток фізичної культури та спорту;
- забезпечення безпеки вболівальників під час проведення спортивних змагань;
- участь у подоланні наслідків надзвичайних ситуацій та надання допомоги жертвам катастроф, військових конфліктів, стихійних явищ, природних катаклізмів, інших надзвичайних ситуацій на території України та за її межами;
- надання безоплатної правової допомоги;
- розвиток та популяризація волонтерської діяльності. [10]

Особливо актуальним у сучасних реаліях волонтерська діяльність відзначається у підтримці Збройних сил України.

Надання волонтерської допомоги особам із вразливих категорій населення – зокрема малозабезпеченим, безробітним, багатодітним сім'ям,

бездомним, безпритульним, а також тим, хто перебуває у складних життєвих обставинах або потребує соціальної реабілітації – передбачає здійснення комплексу заходів соціального, емоційного та практичного характеру. Волонтери не лише забезпечують базові потреби для життя, а й надають психологічну підтримку, сприяють соціальній адаптації та, за потреби, долучаються до процесів працевлаштування чи налагодження доступу до соціальних послуг.

Волонтерська діяльність при наданні допомоги людям з інвалідністю передбачає догляд та підтримку як вдома, так і поза межами помешкання або у спеціалізованих закладах. Волонтери можуть допомагати у веденні господарства, супроводжувати людей на прогулянках на природі або в місті.

Цей напрям волонтерства також може бути здійснений шляхом відвідування людей похилого віку, або людей з інвалідністю, щоб провести з ними час.

Залучення волонтерів до реабілітаційних заходів, полягає у прийнятті участі в програмах направлених на покращення фізичного та психологічного стану людей.

Волонтерська допомога з ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій полягає у наданні допомоги постраждалим. Залежно від характеру надзвичайної ситуації, волонтери можуть потребувати спеціального обладнання а також, проходження спеціалізованих тренінгів. Основна діяльність волонтерів охоплює широкий спектр завдань, серед яких – евакуація населення з територій, де існує загроза життю, передача та розподіл гуманітарної допомоги (зокрема продуктів харчування, питної води, ліків), облаштування тимчасового житла для тих, хто залишився без даху над головою, надання першої медичної чи психологічної допомоги. Також волонтери часто залучаються до пошуку осіб із числа найвразливіших груп - дітей, людей похилого віку, осіб з інвалідністю – та до їх порятунку. Окрім цього, вони допомагають у розборі завалів і ремонті

пошкоджених будівель, а також у різноманітних заходах, що сприяють поверненню до звичного ритму життя після кризових подій.

В соціальній підтримці з боку волонтерів вбачається взаємодія з людьми тих категорій які позбавлені достатнього рівня взаємодії з оточення з тих чи інших причин. Надавати емоційну підтримку, проводячи разом час, спілкуванням. Також волонтери можуть надавати допомогу у соціалізації дітей. [10].

Волонтерська діяльність реалізується у різноманітних формах і може охоплювати широкий спектр напрямів соціальної роботи, зокрема допомогу дітям, молоді, особам похилого віку, людям з інвалідністю та іншим вразливим групам населення. Важливо підкреслити, що волонтерство є вагомою складовою функціонування громадянського суспільства. Через участь у волонтерських ініціативах підтримуються та поширюються фундаментальні гуманістичні цінності, такі як милосердя, солідарність, турбота та безкорислива допомога. Окрім того, волонтерство сприяє особистісному та професійному розвитку учасників, активізує соціальну взаємодію та формує середовище, в якому можливо ефективніше вирішувати нагальні потреби та проблеми суспільства.

Волонтерська діяльність становить суттєвий чинник у процесі формування громадянської свідомості та активізації участі населення в соціально орієнтованих ініціативах. Залучення до волонтерської практики у сфері соціального захисту сприяє опануванню нових знань і компетентностей, які можуть мати прикладне значення у подальшій професійній та особистісній діяльності [11].

Напрямки реалізації волонтерства у соціальній роботі підрозділяють на: допомогу в реабілітаційних заходах; соціальна опіка і захист найменш захищених верств населення; соціальний супровід молоді та допомога у інтеграції в суспільство.

У межах першого напрямку волонтерської діяльності передбачається залучення до таких завдань, як робота з молоддю, схильною до асоціальної поведінки; профілактика та подолання зловживання алкоголем; запобігання тютюнопалінню та вживанню наркотичних речовин; інформування щодо інфекцій, що передаються статевим шляхом, зокрема ВІЛ/СНІДу; надання підтримки дітям і підліткам, які зазнали фізичного, морального чи сексуального насильства або опинилися у кризовій ситуації; а також соціальна робота з «дітьми вулиці», які залишилися без належної опіки.

Волонтери активно залучаються до проведення просвітницьких заходів: організовують бесіди, дискусії, лекції на актуальні теми, спрямовані на формування відповідального ставлення до здоров'я. Для молоді та дітей, які перебувають у складних умовах, зокрема «дітей вулиці», проводяться тематичні вечори, концерти під гаслом здорового способу життя, а також рольові та творчі ігри. Крім того, поширюються інформаційні матеріали – листівки та буклети, які роз'яснюють шкідливий вплив алкоголю, тютюну та наркотиків на організм.

До напрямку соціальна опіка і захист найменше захищених категорій входить чимало важливих видів діяльності. Зокрема, це підтримка та розвиток творчого потенціалу дітей і молоді, надання соціальної допомоги молодим сім'ям, робота з дітьми-сиротами та тими, хто залишився без батьківського піклування. Серед напрямів також – підтримка молоді, яка підлягає військовому обов'язку, соціальна робота з жінками, допомога самотнім матерям, неповним та багатодітним родинам. Волонтери організовують культурні та благодійні заходи: концерти, конкурси, спортивні змагання, ярмарки, клуби за інтересами, вечори спілкування, а також різноманітні акції, спрямовані на підтримку тих, хто цього потребує.

Напрямок соціальний супровід молоді, допомога її інтеграції в суспільство передбачає наступне: підтримка процесів самовиховання, самовизначення й особистісного розвитку молоді; формування креативного

мислення та розкриття індивідуального потенціалу. Особлива увага приділяється допомозі безробітній молоді – як у вигляді соціального супроводу, так і шляхом сприяння в пошуку роботи. Окремим напрямом є виявлення, розвиток і підтримка талановитих дітей і підлітків. Не менш важливою складовою виступає організація змістовного дозвілля, що є дієвим інструментом профілактики дитячої бездоглядності та правопорушень. Організуються різноманітні заходи: спортивні змагання, предметні олімпіади, пішохідні походи, екскурсії, творчі конкурси, святкові події, тематичні дні, ярмарки. Окрім цього, активно відбувається залучення дітей і молоді до участі в гуртках, секціях та інших формах позашкільної активності, що сприяє їхньому розвитку та соціалізації [12].

Отже можна визначити наступні функції соціального волонтерства в суспільстві :

- **Навчальна:** Участь у волонтерській діяльності в соціальній сфері сприяє професійному становленню старшокласників і студентів, які планують пов'язати свою кар'єру з соціальною роботою, надаючи їм можливість здобути практичний досвід.
- **Функція солідарності.** Реалізація волонтерських ініціатив вимагає командної взаємодії, що формує у волонтерів навички колективної праці, сприяє згуртуванню та формує почуття єдності заради досягнення спільного соціального блага.
- **Соціального контролю.** Присутність волонтерів у закладах соціального захисту сприяє підвищенню рівня дотримання прав клієнтів, виконуючи роль додаткового механізму нагляду та превенції порушень.
- **Функція саморегуляції.** Волонтерська активність демонструє здатність суспільства самотійно реагувати на соціальні виклики, використовуючи власні внутрішні ресурси для розв'язання актуальних проблем.

- **Функція соціального партнерства.** Поява партнерських відносин багато в чому стала відповіддю на те, що держава різко скоротила свою участь у виконанні соціальних обов'язків перед людьми, які потребують підтримки. У відповідь на це українці почали активніше долучатися до вирішення важливих соціальних, а інколи навіть оборонних питань в умовах війни [13].

Участь у волонтерській діяльності в межах соціальної роботи сприяє розвитку особистості, зокрема формуванню таких важливих якостей, як відповідальність, ініціативність і готовність до активної участі в суспільному житті. Водночас волонтерство відкриває можливості для встановлення нових соціальних контактів, пошуку однодумців та побудови партнерських взаємин, що можуть стати основою для спільного розв'язання актуальних соціальних проблем.

Висновки до розділу 1

У першому розділі було здійснено теоретичний аналіз феномену волонтерської діяльності як важливої складової соціального життя та розвитку громадянського суспільства. Узагальнено основні підходи до розуміння сутності волонтерства.

Особливу увагу приділено розкриттю ціннісно-мотиваційних аспектів волонтерства. Виокремлено комплекс внутрішніх (особистих) і зовнішніх (соціальних) детермінант, що спонукають індивідів до участі у волонтерській діяльності. Зокрема, наголошено на ролі альтруїзму, емпатії, почуття соціальної відповідальності, а також на впливі оточення, суспільного визнання та інституційної підтримки.

Визначено риси, що сприяють успішній волонтерській діяльності в умовах кризи. Ці характеристики формують особистісну готовність до участі в

різних формах безкорисливої допомоги, зокрема в умовах кризових чи надзвичайних ситуацій.

У межах першого розділу дипломної роботи визначено основні напрями волонтерської діяльності, зокрема: соціальна підтримка вразливих категорій населення, допомога у подоланні наслідків надзвичайних ситуацій, участь у гуманітарних, культурних, екологічних та освітніх ініціативах, а також підтримка ЗСУ. Виокремлено організаційні форми волонтерства: індивідуальну, організовану та корпоративну – кожна з яких має власну специфіку, але об'єднується спільними цінностями та принципами.

Розглянуто роль волонтерської діяльності у сфері соціальної роботи. Проаналізовано, як волонтерство доповнює професійну соціальну допомогу, підвищуючи ефективність реалізації соціальних програм. Виокремлено основні функції волонтерства в соціальній роботі: навчальну, функцію соціального контролю, солідарності, партнерства та саморегуляції.

Отже, перший розділ кваліфікаційної роботи створює науково-теоретичне підґрунтя для розуміння волонтерства як багатогранного соціального явища. Він закладає основу для подальшого емпіричного аналізу актуального стану волонтерської діяльності в Україні, зокрема в умовах повномасштабної війни, визначення ефективних механізмів її підтримки, розширення та інституціоналізації в різних сферах суспільного життя.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ВОЛОНТЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ ПІД ЧАС ВІЙНИ

2.1 Соціальні засади формування волонтерської діяльності в Україні

Хоча поняття «волонтерство» у сучасному розумінні з'явилося відносно недавно, традиції безкорисливої допомоги ближньому в Україні мають глибокі історичні корені. Незважаючи на відсутність детально задокументованих даних про волонтерську діяльність в минулому, численні джерела свідчать про те, що українське суспільство завжди було чутливим до проблем інших людей.

У XVI-XVII століттях православні братства відігравали важливу роль у розвитку освіти, культури та благодійності. Члени братств займалися просвітницькою діяльністю, надавали допомогу бідним і хворим, а також підтримували друкарні та школи.

Монастирі також відігравали значну роль у соціальній сфері. Вони надавали притулок мандрівникам, сиротам, хворим і старцям. Монахи займалися лікуванням хворих, доглядом за пораненими, а також виконували різні господарські роботи.

У XVIII столітті поширилося меценатство. Багато українських магнатів і козацької старшини фінансували будівництво церков, шкіл, лікарень та інших благодійних закладів [14].

Перші прояви волонтерської діяльності в незалежній Україні датуються 1992 роком, коли на території держави розпочали роботу представники Корпусу миру США. Їхня діяльність реалізовувалася в межах двох основних програм: сприяння економічному розвитку та впровадження англomовної освіти. З часом волонтерський рух почав активно підтримуватися і громадянами України, набувши рис національного масштабу. Приблизно шість років тому було

офіційно зареєстровано Всеукраїнський суспільний центр «Волонтер», що стало важливим етапом інституціоналізації волонтерського руху в державі.

На початковому етапі розвитку волонтерського руху в Україні активніше залучалася молодь. Це було зумовлено її мобільністю, готовністю до змін, а також підтримкою молодіжних ініціатив з боку освітніх закладів та центрів соціальних служб. Молоді люди брали участь у благодійних заходах, інформаційних кампаніях, організації допомоги вразливим категоріям населення. Згодом до волонтерської діяльності почали активно долучатися і представники старших вікових груп, що свідчить про поширення ідеї добровільної допомоги в ширших соціальних колах та розширення соціальної бази волонтерського руху.

Волонтерська діяльність у сучасному соціокультурному просторі України демонструє значну динаміку розвитку, що зумовлено історичними, політичними та соціально-економічними чинниками. Після проголошення незалежності України в 1991 році відбулося активне формування волонтерського руху, що знайшло відображення у створенні численних неурядових організацій, діяльність яких спрямовувалася на вирішення широкого спектра суспільно значущих проблем, зокрема надання медичної допомоги, підтримку вразливих груп населення (дітей, молоді, осіб без визначеного місця проживання), а також допомогу військовослужбовцям.

У травні 1998 року Україна, поряд із низкою країн Центральної та Східної Європи, а також деякими державами Азії, долучилася до реалізації регіональної програми «Ініціативи з роботи на добровільних засадах». Ініціатором програми виступив Нью-Йоркський інститут відкритого суспільства, більш відомий як Фонд Сороса, а її впровадження здійснюється через мережу національних представництв.

Метою програми є відновлення та зміцнення волонтерського руху в країнах-учасницях як одного з ключових елементів розвитку громадянського

суспільства та утвердження демократичних змін. Вона також спрямована на те, щоб заохотити людей до добровільної участі у вирішенні важливих соціальних проблем, з якими стикається суспільство.

У контексті України ця програма робить наголос на тому, щоб активізувати громадське життя через розвиток волонтерства. Йдеться передусім про те, щоб залучити більше людей до корисної для суспільства діяльності на добровільних засадах – у громадських організаціях, установах соцзахисту, лікарнях. Такий підхід допомагає швидше та дієвіше реагувати на соціальні виклики і потреби.

На міжнародному рівні волонтерська діяльність отримала офіційне визнання у 1985 році, коли Генеральна Асамблея ООН проголосила 5 грудня Міжнародним днем волонтера. Ця дата надає можливість добровольцям та громадським організаціям репрезентувати власну діяльність, поширювати гуманістичні цінності та залучати нових учасників до волонтерського руху. Волонтерство ґрунтується на альтруїстичних мотивах, що включають емпатію, соціальну відповідальність, безкорисливу допомогу, а також високий рівень соціальної ідентифікації з групами, що потребують підтримки.

У сучасному українському суспільстві волонтерська діяльність сприймається як соціально значуща та суспільно корисна практика, що здійснюється на добровільних засадах, переважно безоплатно. Волонтери користуються високим рівнем суспільної довіри, який перевищує довіру до державних інституцій. З огляду на міжнародний досвід, в Україні функціонує нормативно-правове регулювання волонтерської діяльності, що відповідає принципам демократичних суспільств та сприяє подальшій інституціоналізації цього явища [15, с. 28].

2.2 Трансформація волонтерської діяльності під впливом повномасштабного воєнного вторгнення в Україну

Повномасштабне воєнне вторгнення 2022 року спричинило безпрецедентне зростання волонтерської активності в Україні, що стало відповіддю на критичні гуманітарні, медичні та соціальні виклики. Унаслідок постійних обстрілів, руйнувань зазнають не лише об'єкти на лінії фронту, а й будівлі в мирних регіонах. У відповідь на ці виклики було запроваджено низку відновлювальних ініціатив, зокрема проєкти «БУР», «Добробат», «Repair Together», основним завданням яких є прибирання завалів і ремонт зруйнованих споруд. Крім того, у багатьох містах і навіть невеликих населених пунктах функціонують гуманітарні штаби, активність яких підтримують як волонтерські організації, так і окремі волонтери [16-18].

Волонтерська діяльність в період війни охоплює широкий спектр завдань і вимагає від учасників не лише відданості, а й чіткої організації, фахових знань і практичних навичок. Вона не є спонтанною чи безсистемною – навпаки, кожен крок у цій сфері продуманий і спрямований на досягнення конкретних результатів.

На даний момент особливої уваги потребують ті громадяни та родини, які внаслідок воєнних дій опинилися в критичних життєвих умовах: втратили близьких людей, залишилися без даху над головою, пережили тимчасову окупацію чи зазнали серйозних фізичних або психологічних травм. Кількість таких постраждалих невпинно зростає, що створює значне навантаження на волонтерський сектор і ставить перед ним нові складні виклики щодо масштабів допомоги, ресурсів та емоційної витривалості.

Серед найактивніших волонтерських організацій, що виникли або посилили свою діяльність з 2022 року, можна виділити такі:

- **Повернись живим** – одна з найбільших благодійних організацій, що системно підтримує українське військо: від технічного забезпечення до навчальних проєктів [19];
- **Фонд Сергія Притули** – активно забезпечує фронт високоточною технікою, транспортом, медичними засобами та гуманітарною допомогою [20];
- **NGO «East SOS»** – надає гуманітарну, медичну та юридичну підтримку мешканцям деокупованих та прифронтових територій [21];
- **«Пласт»** – національна скаутська організація України – з перших днів вторгнення координує допомогу постраждалим, займається логістикою гуманітарної допомоги [22];
- **«Зграя», «Спілка Самаритян України», «Caritas Ukraine», «Tabletochki»** та інші волонтерські ініціативи – працюють у різних напрямках допомоги: від гуманітарної до правозахисної та екологічної [23-26].

Розглянемо більш детально результати діяльності волонтерських організацій у 2022–2024 роках.

Одним із важливих аспектів трансформації волонтерської діяльності в умовах повномасштабного вторгнення є її конкретна результативність. За останні три роки ключові волонтерські організації України продемонстрували безпрецедентний рівень мобілізації ресурсів, охоплення постраждалих верств населення та кількості реалізованих ініціатив. Наприклад, благодійний фонд «Повернись живим» у 2023 році залучив понад 4,5 млрд грн пожертв і передав військовим понад 20 тисяч FPV-дронів, тисячі одиниць радіозв'язку, тепловізорів, БПЛА та іншого обладнання [19].

Фонд Сергія Притули за 2022-2024 рр. закупив і передав на фронт понад 23 тис. рацій, 10 тис. дронів, 1,8 тис. транспортних засобів та 13 тис. одиниць оптичного обладнання [20].

Організація East SOS допомогла евакуювати понад 89 тис. людей, а також профінансувала ремонт понад 1 100 зруйнованих будинків. Обсяг витрат у 2023 році сягнув 640 млн грн. [21].

Скаутська організація «Пласт» надала допомогу понад 14 тисячам військовослужбовців, а загальний обсяг гуманітарної підтримки у 2024 році перевищив 970 млн грн. [22].

БФ «Карітас Україна» забезпечив грошову допомогу понад 92 тис. осіб, з них 63% – люди похилого віку, 33% – з інвалідністю. Загальний обсяг допомоги – понад 19 млн доларів США [25].

Фонд «Tabletochki» щомісяця підтримує понад 400 онкохворих дітей і десятки медичних закладів, а в 2023 році за програмою забезпечення ліками допоміг 592 дітям [26].

Київський волонтерський штаб «Згряя» об'єднує понад 3 тис. волонтерів і витрачає щомісяця до 750 тис. грн на допомогу військовим, лікарням і переселенцям [23].

Спілка Самаритян України надає гуманітарну допомогу переселенцям, мешканцям зруйнованих регіонів та соціально вразливим групам населення у партнерстві з міжнародними донорами [24].

Ці приклади свідчать, що волонтерство в умовах війни перетворилося з розрізнених ініціатив на структурований сектор з чіткими напрямками діяльності, високою прозорістю, ефективною координацією та професіоналізацією.

На основі зібраних даних із відкритих звітів організацій, аналітичних матеріалів та соціологічних досліджень за 2022-2024 роки авторкою була укладена таблиця, яка відображає основні показники діяльності провідних волонтерських організацій України у зазначений період (табл. 2.1). Представлені дані дають змогу проаналізувати кількість залучених волонтерів,

масштаби залучення людських і матеріальних ресурсів, основних суб'єктів-отримувачів допомоги тощо.

Таблиця 2.1

Основні показники діяльності провідних волонтерських організацій

України у 2022–2024 роках

Організація	Кількість волонтерів	Допомога (грн/USD)	Основні отримувачі	Джерела фінансування
Повернись живим	118 співробітників	4,5 млрд грн (2023)	Військові	Пожертви
Фонд С. Притули	Понад 200 волонтерів та працівників	—	Військові	Пожертви
East SOS	—	640 млн грн (2023)	ВПО, громади	Гранти, донори
Пласт	Понад 700 волонтерів щороку	970 млн грн (2024)	Військові, діти	Добровільні внески
Caritas Ukraine	Понад 10 000 волонтерів	19,3 млн USD (2023)	ВПО, пенсіонери	Міжнародні донори
Таблеточки	Близько 80 постійних волонтерів	—	Діти з онкологією	Пожертви, гранти
Згряя	~3000	до 750 тис. грн/міс	Військові, ВПО	Пожертви
Спілка Самаритян	20 волонтерів	—	ВПО, нужденні	Державне та громадське фінансування

Окрім того, велике значення набули локальні ініціативи, що виникли як реакція на потреби громад у конкретних населених пунктах або регіонах. Багато волонтерських проєктів функціонують завдяки горизонтальній мобілізації та самоорганізації громадян, що свідчить про високий рівень солідарності українського суспільства.

В умовах підвищених ризиків для волонтерів, які працюють поблизу або безпосередньо в зонах бойових дій, виникла потреба у вдосконаленні законодавства щодо їх захисту. Це стало підставою для розширення положень статті 6 Закону України «Про волонтерську діяльність» [27], якими регламентовано надання одноразової грошової компенсації у разі загибелі або отримання інвалідності волонтером внаслідок поранення, контузії чи інших травм, отриманих під час виконання обов'язків.

Крім того, було запропоновано оновлення механізмів державної підтримки волонтерського руху. Зміни передбачали:

- розширення напрямів волонтерської допомоги, зокрема на подолання наслідків війни;
- підготовку компетентних учасників волонтерського руху, здатних ефективно діяти в екстремальних умовах;
- врегулювання вікового цензу: особи від 18 років можуть волонтерити самостійно, а молодь віком від 14 років – лише за згодою батьків або офіційних представників [27].

Законодавчі ініціативи, ухвалені Верховною Радою 31 травня 2022 року, мають на меті посилити безпеку волонтерів, підвищити ефективність їхньої діяльності, а також сформувати відповідальне ставлення до волонтерства як до важливої складової громадянської культури.

Отже, у період повномасштабного збройного протистояння волонтерська діяльність в Україні стала одним із ключових інструментів реагування на гуманітарні виклики. Вона охоплює широкий спектр завдань – від

матеріально-технічної підтримки армії до допомоги цивільному населенню та ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій. Розширення нормативно-правової бази, зростання громадянської свідомості, використання сучасних технологій та активна участь молоді сприяють подальшому розвитку цього сектору. Для забезпечення його стійкості потрібна інституціоналізація волонтерського руху, системне навчання волонтерів та тісна співпраця з державними й міжнародними структурами.

У співпраці з благодійними фондами та громадськими організаціями волонтери реалізують ключові напрями допомоги як для Збройних Сил України, так і для цивільного населення. Ця діяльність охоплює найрізноманітніші сфери – від матеріального забезпечення до психологічної підтримки, організації тимчасового житла й евакуації. Детальні напрями подано далі.

З перших днів повномасштабної війни волонтерські ініціативи стали основним рушієм у зборі та розподілі гуманітарної допомоги. В регіонах, де не ведуться активні бойові дії, працюють численні логістичні центри, що забезпечують:

- підтримку внутрішньо переміщених осіб (організація житла, харчування, надання одягу);
- допомогу госпіталям у вигляді медикаментів, медичного обладнання, перев'язувальних матеріалів;
- підтримку військових підрозділів, зокрема шляхом збору коштів на необхідні ресурси (тепловізори, бронежилети, автомобілі тощо);
- захист тварин, що залишилися без власників через бойові дії;
- психологічну підтримку постраждалих від війни осіб, включаючи дітей і підлітків;
- юридичну допомогу людям, які втратили майно чи мають проблеми з документами через воєнні дії [29].

Одним із ключових напрямів волонтерської діяльності є медична допомога. Волонтери не лише здійснюють постачання ліків та медичних засобів, а й організовують курси надання першої медичної допомоги, допомагаючи цивільному населенню та військовим оволодіти необхідними навичками. Крім того, багато волонтерів беруть участь у донорських ініціативах, забезпечуючи необхідний запас крові для потреб госпіталів.

Окрему роль відіграє психологічна підтримка. Війна спричинила значне психологічне навантаження на населення, особливо на дітей, підлітків та ВПО. Волонтерські організації спільно з фахівцями-психологами надають необхідну допомогу для подолання стресу, адаптації до нових умов життя, а також реабілітації військових після бойових дій.

Окрім матеріальної допомоги, волонтери сприяють підтримці освіти та соціалізації дітей і молоді, що постраждали від війни. Суттєве значення у цьому процесі відіграє робота з внутрішньо переміщеними дітьми, організація навчальних заходів, психологічна підтримка, інтеграція дітей у нові освітні середовища. Як окремим підвидом освітницької діяльності волонтерського руху, є просвітництво відносно самого волонтерства. Пожвавлення волонтерської діяльності стало поштовхом до ширшого розповсюдження та утвердження самого поняття «волонтерство» в українському суспільстві. Сьогодні волонтерство сприймається як різновид суспільно корисної діяльності, що здійснюється добровольцями з особистої ініціативи або від імені недержавних організацій. Волонтери, завдяки своїй безпосередній участі у вирішенні соціальних проблем, користуються високим рівнем довіри серед населення.

Важливим прикладом активної громадянської позиції є діяльність Центру соціальних ініціатив і волонтерства Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара, де студенти беруть участь у реалізації різноманітних волонтерських проєктів з надання допомоги дітям, постраждалим від війни. У

рамках цих ініціатив організовуються навчальні курси, майстер-класи, психологічні консультації та соціальні заходи.

Ще одним напрямом роботи волонтерського руху є ліквідація наслідків воєнних та техногенних катастроф. Волонтери долучаються до рятувальних операцій; відновлення зруйнованої інфраструктури; евакуації постраждалих; надання гуманітарної допомоги; психологічної підтримки осіб, які пережили надзвичайні ситуації.

Попри значні успіхи волонтерського руху, існує низка викликів, що ускладнюють його ефективне функціонування, зокрема:

- недостатній рівень фінансової підтримки з боку держави;
- потреба у посиленій координації між волонтерськими організаціями та державними інституціями;
- високий ризик емоційного та психологічного вигорання волонтерів через інтенсивне навантаження;
- загрози шахрайства у сфері збору благодійних коштів.

Однак, попри зазначені труднощі, волонтерська діяльність залишається ключовим елементом підтримки українського суспільства в умовах воєнного часу. Для забезпечення її сталого розвитку необхідна подальша інституціоналізація волонтерського руху, впровадження систематичних програм навчання для волонтерів, а також активне залучення державних та міжнародних ресурсів [30].

Волонтерський рух в Україні є яскравим свідченням згуртованості та високого рівня громадянської свідомості населення. Це свідчить про те, що навіть у найтяжчі часи люди здатні консолідувати свої дії заради спільного блага [31].

Залучення волонтерів до подолання наслідків надзвичайних ситуацій, викликаних техногенними чи природними чинниками, має низку специфічних особливостей:

1) готовність до реагування – волонтери, задіяні в цьому напрямі, мають бути здатні швидко й ефективно реагувати на різні надзвичайні ситуації. Це передбачає володіння базовими навичками надання першої допомоги, уміння діяти під час евакуації та загальну підготовленість до кризових обставин;

2) координація та співпраця – волонтери здійснюють свою діяльність у тісній співпраці з органами місцевого самоврядування, службами цивільного захисту, гуманітарними фондами та іншими волонтерськими ініціативами. Така взаємодія дозволяє ефективніше організовувати процес надання допомоги та досягати більшого позитивного впливу на постраждале населення;

3) робота в небезпечних умовах – волонтери, які залучені до ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, нерідко опиняються в небезпечних умовах: під час пожеж, повеней, землетрусів чи техногенних катастроф. Тому вони мають бути не лише морально й фізично готовими до роботи в екстремальних обставинах, але й строго дотримуватися правил безпеки та відповідних інструкцій;

4) психологічна підтримка передбачає роботу з подолання наслідків надзвичайних ситуацій, що нерідко стає джерелом стресу для волонтерів. Важливо мати систему психологічної підтримки та можливість консультування для підтримки емоційного стану волонтерів;

5) гуманітарна допомога – волонтери активно долучаються до підтримки постраждалих, забезпечуючи їх найнеобхіднішим: продуктами харчування, питною водою, одягом, медикаментами та іншими речами першої потреби. Окрім цього, вони можуть брати участь у відновленні пошкоджених будівель і елементів інфраструктури. Залежно від специфіки надзвичайної ситуації, така діяльність часто вимагає володіння спеціальними знаннями та навичками — зокрема у сфері порятунку, надання медичної допомоги чи виконання інженерно-технічних робіт [32].

Отже, у період повномасштабної війни волонтерська діяльність охоплює широкий спектр завдань – від підтримки армії до допомоги цивільним. Її багатовекторність, масштаби та суспільна значущість підтверджують важливу роль волонтерів у подоланні гуманітарних наслідків війни.

Висновки до розділу 2

У другому розділі було здійснено аналіз соціальних засад формування та трансформації волонтерської діяльності в Україні, зокрема в контексті повномасштабного воєнного вторгнення Російської Федерації у 2022 році.

Після 2014 року, а особливо з початком повномасштабної війни у 2022 році, волонтерство стало одним із визначальних елементів громадянської відповідальності та національної мобілізації. Воно охоплює широкий спектр напрямів: від забезпечення армії необхідним спорядженням і технікою до психологічної підтримки постраждалих, евакуації цивільного населення, організації навчальних заходів та реабілітації вразливих груп. Волонтерська діяльність набула чіткої структурованості, координації та високого рівня професіоналізму, що дозволило забезпечити ефективну допомогу в умовах гострих криз.

Окрему увагу приділено аналізу діяльності провідних волонтерських організацій, таких як «Повернись живим», фонд Сергія Притули, «East SOS», «Пласт», «Caritas Ukraine», «Tabletochki» та інших, які продемонстрували надзвичайну результативність у мобілізації ресурсів, реалізації соціальних проєктів і підтримці Збройних Сил України.

У другому розділі кваліфікаційної роботи також висвітлено важливість нормативно-правового регулювання волонтерської діяльності, зокрема внесених змін до Закону України «Про волонтерську діяльність», які враховують ризики,

пов'язані з виконанням обов'язків у зонах бойових дій, та передбачають механізми захисту волонтерів.

В роботі визначено, що волонтерський сектор стикається з низкою викликів, зокрема: перевантаженням, нестачею ресурсів, психологічним вигоранням, ризиками шахрайства та недостатньою координацією з боку держави. Ці чинники актуалізують необхідність подальшої інституціоналізації волонтерського руху, створення системної державної підтримки, впровадження освітніх програм для волонтерів, розвитку правових гарантій і налагодження ефективної взаємодії з міжнародними партнерами.

Отже, волонтерська діяльність в Україні сьогодні – це не лише допомога в кризовий період, а й потужна складова національного опору, що формує нову модель громадянського суспільства, засновану на солідарності, відповідальності та дії. Її подальший розвиток є стратегічно важливим для відновлення, стабілізації та майбутнього демократичного поступу країни.

РОЗДІЛ 3. ВОЛОНТЕРСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ЗАСІБ НАДАННЯ ДОПОМОГИ ПОСТРАЖДАЛИМ ВІД ВІЙНИ

3.1. Організація волонтерської допомоги постраждалим від війни

Із початком повномасштабної війни в Україні волонтерська діяльність стала однією з провідних форм громадянської участі. Швидка мобілізація населення, готового допомагати, набула виняткового масштабу вже у перші місяці вторгнення. Після першої хвилі активного включення, волонтерський рух зберіг високий рівень залученості й у наступному році. Зокрема, згідно з дослідженням Української Волонтерської Служби та U-Report, проведеним у грудні 2023 року, 74% українців долучилися до волонтерства після 24 лютого 2022 року [45]. Частина спонтанних ініціатив почала набирати організаційної структури – формувалися благодійні фонди, розвивалися партнерства з місцевими громадами та органами влади.

Рис. 3.1 – Форми участі у волонтерстві після 24.02.2022 за результатами опитування Української Волонтерської Служби (2023 р.) [45]

Наступного року, згідно з даними дослідження Zagoriy Foundation, до волонтерства активно долучалися 43% українців [46]. Попри те, що цей показник є нижчим порівняно з загальним відсотком залучених від початку повномасштабного вторгнення, він усе ж підтверджує стійку громадянську активність населення, яка зберігається навіть в умовах затяжної війни. Це свідчить про поступову трансформацію волонтерства: від спонтанної участі на хвилі емоційної мобілізації до стабільного включення в діяльність на рівні організацій або в межах професійної практики.

Станом на весну 2025 року волонтерські ініціативи залишаються важливою частиною громадянського життя. За результатами дослідження InfoLight.UA, проведеного у квітні 2025 року, 81% українців висловили довіру до волонтерських організацій [47]. Це один із найвищих показників довіри серед усіх суспільних інституцій. Такий рівень підтримки демонструє, що волонтерство не лише зберегло свої позиції, а й трансформувалося у стійку форму громадянської активності, яка здатна ефективно реагувати на гуманітарні потреби, викликані війною.

З метою аналізу особливостей організації волонтерської допомоги постраждалим було здійснено аналіз веб-сайтів і звітних матеріалів окремих волонтерських ініціатив, що активно діяли у 2022-2025 роках у гуманітарному секторі.

Львівський волонтерський центр. У період повномасштабної війни Львів став одним із головних гуманітарних центрів України. Регіон прийняв сотні тисяч внутрішньо переміщених осіб, і саме тут сформувалась широка мережа підтримки, до якої активно долучилася Львівська обласна організація Товариства Червоного Хреста України [48]. На її базі було розгорнуто системну волонтерську діяльність, спрямовану на допомогу ВПО, а також на підтримку місцевих громад, медичних установ, закладів освіти та волонтерських ініціатив. У 2022 році Львівська область пережила один із найбільших напливів

переселенців. У відповідь на це Львівська ОВА та громадські організації, серед яких важливу роль відіграв Червоний Хрест, створили обласний гуманітарний штаб у Львівському палаці мистецтв, а також гуманітарний центр на «Арені Львів». Ці центри координували розміщення людей, забезпечення їх житлом, продуктами, одягом, ліками та засобами гігієни. За даними Львівського муніципального хабу «Діалог», лише в межах міста у 2022 році працювали понад 50 гуманітарних штабів. Актуальна статистика зафіксувала функціонування 152 комунальних закладів та близько 100 локацій, організованих релігійними й громадськими організаціями, де ВПО могли отримати тимчасовий прихисток.

Зусилля Червоного Хреста не обмежувалися лише гуманітарною підтримкою. Активно впроваджувались тренінги з надання першої психологічної допомоги, які проводились як для волонтерів, так і для персоналу закладів, що працювали з постраждалими. У 2025 році у Львові відбувся п'ятиденний тренінг для підготовки нових тренерів з першої психологічної допомоги – ініційований Українським Червоним Хрестом спільно з міжнародними партнерами.

Ще одним важливим аспектом діяльності організації стало сприяння працевлаштуванню ВПО та їхній інтеграції у місцеві громади. У березні 2025 року команда програми «Перезавантаження» Українського Червоного Хреста взяла участь у форумі «Новий старт», присвяченому працевлаштуванню переселенців у Львові. На заході обговорювались можливості перекваліфікації, навчання, стажувань, а також забезпечення підтримки людям, які втратили роботу через війну або були змушені змінити фах [50].

Особливістю діяльності Львівського волонтерського центру була системна взаємодія з місцевою владою, бізнесом та міжнародними гуманітарними структурами. Упродовж 2023–2024 років Львівська обласна рада та ОВА спільно з партнерами Червоного Хреста реалізовували низку програм у

сфері захисту прав ВПО, підтримки медичних установ і залучення гуманітарної допомоги з-за кордону.

Станом на 2025 рік Львівський волонтерський центр Червоного Хреста залишається одним із ключових регіональних осередків, які забезпечують підтримку в умовах затяжного конфлікту. Діяльність Центру підтверджує важливість партнерства між державним, громадським і міжнародним секторами у побудові системи реагування на гуманітарні кризи.

Волонтерський штаб «Згряя». Упродовж 2022-2025 років волонтерський штаб «Згряя» залишається однією з наймасштабніших ініціатив громадського спротиву війні в Україні. Заснована ще під час Революції Гідності, ця команда з перших днів повномасштабного вторгнення змогла мобілізувати величезну кількість людей і ресурсів, щоб допомагати не лише військовим, а й цивільному населенню в найгарячіших точках країни. За офіційною інформацією, станом на кінець квітня у волонтерському штабі «Згряя» діяло понад 3400 волонтерів. Сфери їхньої роботи охоплюють буквально всі фронти гуманітарної допомоги. Перший з них – військова підтримка. Протягом трьох років організація забезпечила фронт тисячами одиниць екіпірування, засобів захисту, медичних аптек, тактичного спорядження та техніки. Паралельно з військовим напрямом «Згряя» працює у сфері гуманітарної допомоги для цивільних. За даними на 30.04.2025 року, організація зібрала й передала понад 189 тисяч продуктових наборів людям у найбільш постраждалих областях – Миколаївській, Запорізькій, Херсонській, Харківській, Донецькій, Київській тощо. Усього підтримку отримали мешканці щонайменше 220 населених пунктів, зокрема – віддалених сіл та деокупованих територій.

Окремо варто виділити медичний напрям. «Згряя» підтримує лікарні та шпиталі, станом на квітень 2025 року понад 300 лікарень Київської області співпрацювали зі штабом. Було передано 30 VAS-апаратів, 220 одиниць медичного обладнання, 6 карет швидкої допомоги, а також здійснено понад

1000 медичних евакуацій. Організація не лише забезпечує транспорт, але й координує роботу парамедиків і лікарів, які супроводжують поранених на шляху до лікувальних закладів. Додатково команда запустила програму реабілітації, у межах якої вже понад 300 осіб отримали послуги фізичної відновлювальної терапії у партнерських центрах [51].

Ще один вражаючий напрям – логістика та транспортування. За три роки «Зграя» передала понад 90 одиниць транспорту (включно з евакуаційними авто) та 872 вантажі гуманітарної допомоги, що були розподілені по Україні. До цього залучено десятки водіїв і місцевих волонтерів – лише у Києві працює «Добросусідська доставка», що об'єднує понад 1000 осіб.

Ці цифри демонструють обсяг діяльності й говорять про глибину довіри, яку штаб «Зграя» здобув серед громадян, медиків, військових і партнерів. Такий приклад волонтерства засвідчує, що навіть у найбільш кризові часи – самоорганізація, турбота і професійність можуть збудувати дієву підтримку для всього суспільства.

Проект ЮНІСЕФ «Спільно. Точка зустрічі». У відповідь на масштабну гуманітарну кризу, спричинену повномасштабною війною в Україні, Дитячий фонд ООН (ЮНІСЕФ) спільно з українськими урядовими установами, місцевими громадами та партнерами з числа неурядових організацій реалізує проєкт «Спільно. Точка зустрічі» [52]. Метою ініціативи є створення безпечного середовища для дітей, підлітків та їхніх сімей, які були змушені залишити місце проживання або постраждали внаслідок бойових дій. Проєкт охоплює десятки громад у різних регіонах України й передбачає функціонування просторів, де надається психосоціальна підтримка, доступ до навчальних, дозвіллевих та консультаційних послуг, а також гуманітарна допомога. Формати реалізації можуть варіюватися залежно від потреб конкретної громади, від стаціонарних центрів до мобільних наметів або тимчасово адаптованих приміщень, таких як школи, бібліотеки, вокзали чи центри надання адміністративних послуг

Впровадження ініціативи здійснюється в тісному партнерстві з місцевими НУО та органами влади, що дозволяє адаптувати діяльність центрів до контексту кожної громади. Зокрема, проєкт функціонував і продовжує працювати у таких містах як Львів, Дніпро, Вінниця, Черкаси, Запоріжжя, Київ, Івано-Франківськ, Одеса, а також у деокупованих громадах на півдні та сході країни. Проєкт поєднує декілька важливих напрямів підтримки: психосоціальна підтримка (індивідуальні й групові консультації з психологами, логопедами, педагогами; арттерапія, рухливі ігри, бесіди з підлітками, підтримка батьків); навчальні та розвивальні активності (майстер-класи, креативні заняття, настільні ігри, мовні клуби, профорієнтація для підлітків, підготовка до школи); юридичні консультації та соціальна підтримка (реєстрація, доступ до виплат, соціальні послуги); гуманітарна допомога (продукти, дитяче харчування, гігієна тощо).

За даними ЮНІСЕФ, з березня 2022 по березень 2023 року у межах ініціативи було створено понад 150 дитячих точок «Спільно» у 20 областях України. За цей час центри прийняли понад 775 000 відвідувачів, з яких близько 480 000 – діти [52].

Станом на весну 2025 року проєкт залишається активним і дієвим. Згідно з гуманітарним звітом ЮНІСЕФ за березень 2025 року, ініціатива «Спільно» продовжує забезпечувати психосоціальну допомогу дітям, які постраждали внаслідок бойових дій, а також підтримку родинам у постраждалих громадах. Крім того, у квітні 2025 року міська рада Одеси офіційно повідомила про роботу точки «Спільно» на базі Центру інтегрованих соціальних послуг, де надаються консультації з психологами, логопедами, соціальними педагогами та працює сенсорна кімната [53].

Окрему увагу під час дослідження було приділено аналізу міських практик волонтерської допомоги. На прикладі Харкова вдалося виявити особливості локальної взаємодії між соціальними службами та волонтерськими

ініціативами, що мають значення для розвитку соціальної роботи в умовах війни.

На прикладі Харкова чітко простежується, як в умовах воєнної загрози формується ефективна система взаємодії між волонтерськими ініціативами, соціальними службами та місцевою владою. Із перших тижнів повномасштабного вторгнення місто зазнало значних руйнувань та стало осередком великої кількості внутрішньо переміщених осіб. Водночас саме тут вдалося налагодити дієвий механізм локальної допомоги, який спирається на чітку координацію дій між державним, громадським і міжнародним секторами.

Згідно з відкритими звітами Харківської міської ради, Департаменту соціального захисту населення, офіційних матеріалів Центрів надання адміністративних послуг (ЦНАПів), ГО «Харків з тобою» та публікацій партнерських організацій (NRC, UNHCR, UNICEF), було зафіксовано низку дієвих практик, що забезпечують адресність і сталість допомоги [54].

ЦНАПи стали важливими координуючими елементами. Упродовж 2022–2024 років їхня функція була частково адаптована до умов гуманітарної кризи: у різних районах міста ці центри приймали звернення щодо надання допомоги, реєстрували потреби постраждалих, зокрема переселенців, та передавали ці дані до відповідних соціальних установ. Станом на 2023 рік у всіх дев'яти районах Харкова працювали пункти прийому звернень, що забезпечували координацію у сферах продовольства, гігієни, медикаментів та речей першої необхідності.

Територіальні центри соціального обслуговування, підпорядковані Департаменту соціального захисту міської ради, стали ключовими осередками у розподілі допомоги для найбільш вразливих груп: літніх людей, осіб з інвалідністю, багатодітних сімей, самотніх матерів та внутрішньо переміщених осіб. Соціальні працівники реєстрували звернення, особисто доставляли

допомогу, супроводжували її отримання та взаємодіяли з волонтерськими командами, передаючи їм списки адресної підтримки.

До ключових партнерів, які реалізують діяльність на місцевому рівні, належать громадські організації «Харків з тобою», а також ініціатива «Пункт незламності» [59]. Вони тісно співпрацюють із ТЦСО у питаннях евакуації, психологічної підтримки, забезпечення базових потреб. У районах, зокрема Шевченківському та Немишлянському, за участі ТЦСО було організовано маршрути доставки допомоги до маломобільних осіб та літніх людей, які не мали змоги самотійно дістатися до пунктів видачі.

Окрім локального партнерства, значну роль у Харкові відіграє підтримка міжнародних організацій. Так, згідно з даними UNHCR Ukraine Humanitarian Update, у місті реалізується програма багатоцільової грошової допомоги (MPCA), у межах якої соціальні працівники консультують заявників, а волонтери здійснюють супровід під час реєстрації [56]. Подібні підходи впроваджуються також спільно з NRC та HelpAge International [57].

Окрема модель взаємодії реалізується у співпраці Департаменту соціального захисту з UNICEF Ukraine: соціальні працівники отримують підтримку у сфері психосоціального супроводу сімей, а мобільні бригади волонтерів здійснюють доставку допомоги до громад, які постраждали від обстрілів. Таким чином, на прикладі Харкова можна відстежити цілісну модель інтеграції волонтерської діяльності в систему соціальної роботи. Її особливістю є не лише розподіл функцій між службами, а й сталий характер співпраці, яка охоплює всі етапи надання допомоги – від фіксації запиту до тривалого соціального супроводу. Такий підхід демонструє практичну реалізацію принципів міжвідомчої взаємодії, адресності, орієнтації на потреби людини та гнучкості соціальних рішень в умовах надзвичайної ситуації.

Аналіз інформації показав, волонтерська допомога після 24 лютого 2022 року в Україні не зникла і не «вигоріла», навпаки, вона стала більш системною.

Якщо на початку це був порив, то згодом з'явилися структури, зв'язки з владою, підтримка від міжнародних партнерів. Львів, Харків, ЮНІСЕФ, «Згряя» – всі ці приклади показують різні формати допомоги, але суть спільна: є конкретні люди й організації, які тягнуть усе це на собі, часто без достатньої підтримки, але все одно працюють. Важливо й те, що волонтерство поступово інтегрується в систему соціального захисту. Це видно на прикладі Харкова, коли ЦНАПи, ТЦСО, волонтери, міжнародні фонди працюють не окремо, а разом.

3.2. Труднощі волонтерської діяльності в умовах війни та пропозиції щодо їх подолання

Незважаючи на виняткову роль волонтерського руху в умовах війни, цей сектор продовжує функціонувати в ситуації постійної напруги та обмежених ресурсів. Зростаюче навантаження, обмежене фінансування, емоційне виснаження, а також фрагментарна взаємодія з органами влади створюють системні виклики, що безпосередньо впливають на ефективність соціальної підтримки населення. У ході аналізу відкритих джерел та практичного досвіду організацій було окреслено ключові проблеми та шляхи їх подолання.

Неефективність державної підтримки та правові обмеження. Станом на травень 2025 року питання державної підтримки волонтерів усе ще залишається складним. Хоч закон «Про волонтерську діяльність» передбачає певні пільги, на практиці вони реалізуються дуже вибірково. Наприклад, у 2023 році з понад тисячі звернень на одноразову допомогу задовольнили лише 17. Причиною цього є чинна постанова КМУ № 604, яка охоплює лише тих, хто допомагає військовим, залишаючи без захисту волонтерів, що працюють із цивільними. Цю проблему неодноразово піднімали правозахисники, проте жодних змін до законодавства станом на 2025 рік так і не було внесено.

Окремою проблемою залишається і страхування волонтерів. Податкове законодавство України не лише не стимулює цю практику, а й ускладнює її. Зокрема, премії за страхування волонтерів обкладаються податком на доходи фізичних осіб (ПДФО), що формує додатковий фінансовий тягар для неприбуткових організацій. Це питання неодноразово піднімалося в експертних колах ще з 2023 року, однак реальною спробою його врегулювати став лише законопроект №10040, зареєстрований у Верховній Раді у грудні 2023 року [62]. Він передбачає внесення змін до Податкового кодексу та звільнення від ПДФО внесків, які сплачуються неприбутковими організаціями за страхування волонтерів. Станом на травень 2025 року цей законопроект залишається на розгляді парламентських комітетів і ще не був ухвалений. Подолати це можна через внесення змін до Податкового кодексу та стимулювання страхових компаній розробляти програми для добровольців.

Нестача координації та інформаційна розривність. Дослідження Zagoriy Foundation, проведене у 2023 році, показало, що багато новачків не розуміють, з чого почати волонтерство, де шукати актуальні потреби і куди звернутись за підтримкою. 27% респондентів зазначили, що їм важко знайти потрібну інформацію, 24% говорили про відсутність координації між ініціативами, а 15% – про брак наставництва [63]. Через це зусилля часто дублюються, а дехто, навпаки, залишається без допомоги. Як підтверджують звіти InfoLight.UA та ГО «Стабілізатор», проблема в тому, що досі немає єдиного реєстру потреб або платформи, яка б об'єднувала штаби, ЦНАПи та органи влади [64; 65]. І хоча ці дані стосуються 2023–2024 років, станом на 2025 рік ситуація принципово не змінилася.

Психологічне виснаження та емоційний стрес. Волонтерська діяльність, особливо у воєнних умовах, пов'язана з постійним емоційним навантаженням. Волонтерська діяльність передбачає постійне емоційне навантаження, роботу в умовах невизначеності, обмежені ресурси та

безпосередній контакт з людським горем. Усе це створює серйозні ризики для психоемоційного стану волонтерів і впливає на ефективність їхньої роботи. За даними Української Волонтерської Служби, вже у 2023 році лише 30% респондентів повідомили, що не стикалися з емоційним вигоранням [66]. Натомість 26% зазначили, що стикалися з вигоранням як особисто, так і спостерігали його в інших, 23% мали власний досвід цього стану, ще 21% бачили вигорання у колег. Таким чином, понад 70% волонтерів так чи інакше були залучені до ситуацій емоційного виснаження або спостерігали його наслідки. У 2024 році в Рівненській області було проведено спеціальне дослідження емоційного вигорання серед волонтерів, яке показало ще тривожнішу картину. Згідно з результатами, опублікованими у Віснику гігієни та епідеміології ТДМУ, 100% опитаних волонтерів виявили ознаки емоційного вигорання. Зокрема, високий рівень деперсоналізації мали 57,7% учасників, а решта 42,3% – середній рівень [67]. Рівень емоційного виснаження перевищував граничні показники у 3,7 рази. Основними чинниками, що впливали на розвиток вигорання, були молодий вік, відсутність соціальної підтримки та тривала робота в стресових умовах. У 2025 році ситуація не покращилась. Згідно з польовими звітами Червоного Хреста та UNDP, волонтери продовжують працювати у стані хронічної втоми та емоційного виснаження. Через брак системної психологічної допомоги багато з них перебувають у кризовому стані, що позначається на їхній ефективності. Щоб мінімізувати ці ризики, важливо впроваджувати регулярні перерви, доступ до психологів, супервізії, групи підтримки та тренінги з психологічної стійкості – такі, як проводить Червоний Хрест. Одним з ключових ресурсів є також підтримка всередині спільноти, від координаторів і колег, які можуть надати «дружнє плече».

Рис. 3.2. – Досвід емоційного вигорання серед волонтерів (УВС, 2023)

Логістичні та безпекові проблеми. У процесі аналізу звітів ОСНА, Humanitarian Outcomes та публікацій The Guardian мною було зафіксовано, що логістика волонтерської допомоги в умовах бойових дій залишається вкрай складною і небезпечною. Згідно з даними ОСНА («Ukraine: Humanitarian Access Snapshot», березень–квітень 2025), гуманітарні місії в Донецькій, Харківській, Херсонській та Запорізькій областях постійно стикаються з перешкодами – зруйнованою інфраструктурою, замінуванням, блокпостами, обстрілами та обмеженнями через комендантську годину [68].

У 2024 році зафіксовано 310 інцидентів, які прямо вплинули на перебіг гуманітарних операцій на 20% більше, ніж у 2023-му. Humanitarian Outcomes повідомляє про 378 нападів на гуманітарних працівників, внаслідок яких загинули щонайменше 65 осіб [69]. Додатково, за інформацією The Guardian, через скорочення міжнародного фінансування ООН зменшила обсяг гуманітарної допомоги, замість 6 млн осіб охоплено лише 4,8 млн [70]. Це свідчить про погіршення ситуації як у логістичному, так і в організаційному сенсі.

Опрацювання цих даних дозволяє окреслити низку напрямів, які можуть мінімізувати ризики. Насамперед, координація з військовими структурами, ДСНС та ТРО для планування безпечних маршрутів і організації супроводу вантажів. Важливим є забезпечення волонтерів засобами індивідуального захисту, стабільним зв'язком і аптечками. Доцільним також є створення оперативних штабів на місцях, здатних реагувати на зміну безпекової ситуації, а також цифровізація логістики – через мобільні застосунки та платформи для обліку запитів, вантажів і маршрутів. Окремий напрям – це залучення міжнародної фінансової підтримки для забезпечення транспорту, пального й спорядження. Ці заходи є критично важливими для підвищення ефективності й безпеки волонтерської діяльності в умовах війни.

Пропозиції щодо вдосконалення волонтерської діяльності.

Законодавче розширення захисту волонтерів. Після аналізу чинної нормативної бази стало зрозуміло, що питання правового захисту волонтерів потребує перегляду. Постанова Кабінету Міністрів № 604 і далі охоплює лише частину волонтерів – тих, хто постраждав під час допомоги військовим. Натомість велика кількість людей, які щодня працюють з цивільним населенням у прифронтових районах, допомагають переселенцям, пораненим, людям з інвалідністю, фактично залишаються без державної підтримки. Цей дисбаланс неодноразово піднімали як правозахисні організації (наприклад, ZMINA), так і фахівці, що працювали над законопроектом № 10040 [71]. У цьому контексті логічним і необхідним виглядає внесення змін до постанови № 604 з тим, щоб усі волонтери, які працюють у зоні бойових дій, мали рівне право на компенсації та захист, незалежно від того, кому саме вони допомагали. Ще один важливий крок – створення окремого закону, який би чітко визначив статус волонтера в умовах надзвичайних ситуацій, передбачив механізми страхування, виплат, підтримки та співпраці з державними структурами. Окремо варто звернути увагу на питання страхування. Наразі організації, які хочуть

застрахувати волонтерів, змушені платити ПДФО з внесків, що робить цей процес не вигідним і складним. Це не стимулює впровадження страхових програм, хоча така потреба в умовах війни є очевидною. Рішення тут уже напрацьоване, у законопроекті № 10040 пропонується звільнення страхових внесків для волонтерів від оподаткування. Це виглядає як реальний і практичний крок, який дозволив би значно посилити систему захисту.

Інституційне визнання та інтеграція у освіту. Аналіз змін у законодавстві показує, що в Україні почали визнавати волонтерський досвід як важливу частину не лише громадянської, а й освітньої діяльності. У 2023 році був ухвалений Закон № 11159, який офіційно дозволяє зараховувати волонтерську активність студентів і школярів як частину навчальної практики або як перевагу при вступі. Це хороший крок, бо він формалізує ту роботу, яку молодь і раніше робила добровільно. Втім, одного закону недостатньо. Щоб молоді люди мали не лише можливість, а й мотивацію долучатися до волонтерських ініціатив, варто продовжити інтеграцію цієї діяльності в освітній процес. Йдеться про введення окремих курсів чи модулів у школах та університетах, де б розповідали, як організовувати допомогу, працювати з постраждалими, комунікувати в кризових ситуаціях. Цей досвід вже частково реалізується, наприклад, в освітніх програмах Українського Червоного Хреста. Окрім цього, доцільно запровадити систему офіційного підтвердження волонтерської участі – наприклад, видачу «волонтерського квитка» або сертифікату, який визнавався б державними установами та навчальними закладами. Це підвищить статус волонтерства серед молоді й допоможе відчувати, що їхня робота дійсно важлива.

Розвиток координаційних платформ та локальних центрів. Така проблема неодноразово фіксувалася у звітах, зокрема в аналітичному звіті ГО «Стабілізатор» (2024), де наголошено на відсутності єдиного інформаційного поля для волонтерів і соціальних служб. У зв'язку з цим пропонується створити

систему регіональних волонтерських координаційних центрів – при ЦНАПах або обласних військових адміністраціях, які виконуватимуть функції збору інформації про потреби, реєстрації волонтерів, логістики та навчання. Такий підхід не є новим: у місті Львові вже діє Волонтерський хаб, який надає координаційну та організаційну підтримку волонтерам, включаючи базу даних запитів від громад. Окремо варто зосередити увагу на цифровій підтримці координації. Доцільним було б створити єдиний портал, де всі учасники гуманітарної підтримки мали б доступ до актуальної інформації: хто потребує допомоги, що вже доставлено, які зусилля плануються найближчим часом. За приклад ефективної міжсекторальної взаємодії також можна взяти досвід Грузії, де після конфлікту 2008 року були створені локальні координаційні ради з участю органів влади, громадських організацій і донорських структур. Такі форуми дозволяли швидко реагувати на зміну ситуації та уникати дублювання ініціатив.

Підготовка волонтерів і психологічна підтримка. На основі проведеного аналізу сформульовано низку пропозицій, які можуть сприяти вдосконаленню системи підтримки волонтерської діяльності у сфері соціальної роботи. Одним із ключових напрямів є впровадження стандартизованих програм початкової підготовки волонтерів. Такі навчальні модулі доцільно розробляти та реалізовувати за участі Центрів соціальних служб, координаційних платформ та профільних неурядових організацій. Програми мають охоплювати базові навички домедичної допомоги, етичної комунікації з постраждалими, логістики, кризового реагування та дій у стресових ситуаціях. Розвитку потребує й система супервізії для волонтерів. У 2024 році Програма розвитку ООН (UNDP) реалізувала в Україні проєкт психосоціального супроводу, що включав онлайн-консультації з психотерапевтами, виїзні мобільні групи підтримки та поширення профілактичних матеріалів[74]. Цей досвід може бути використаний як основа для побудови сталої моделі психологічного

супроводу волонтерів у довготривалій перспективі. Окремо слід підкреслити важливість впровадження інституту менторства у волонтерських спільнотах. Досвідчені волонтери, які готові ділитися знаннями та надавати емоційну підтримку новачкам, сприяють формуванню довірливого середовища, підвищують якість допомоги та зменшують ризики професійного вигорання. Така модель підтримки, що поєднує інформальне наставництво з інституційною базою, є перспективним напрямом для подальшого розвитку соціального партнерства у сфері волонтерства.

Фінансова підтримка та партнерство з бізнесом. Одним із ключових напрямів удосконалення волонтерської діяльності є розширення можливостей фінансування та налагодження ефективної співпраці з бізнес-середовищем. В умовах війни, коли потреби постраждалих зростають щодня, волонтерські ініціативи потребують не лише людського ресурсу, а й сталого фінансування. На сьогодні в Україні вже діють окремі податкові пільги для неприбуткових організацій та волонтерів, зокрема, компенсація витрат на надання допомоги не оподатковується (за умови належного оформлення договорів). Однак цього недостатньо. Доцільно ініціювати подальше вдосконалення податкового законодавства, наприклад, запровадити стимули для бізнесу, який підтримує волонтерські організації фінансово, транспортом, послугами чи матеріалами. Це може стати додатковим поштовхом для розвитку корпоративної соціальної відповідальності. Крім того, важливим джерелом підтримки залишаються міжнародні донори. Програма розвитку ООН (UNDP) в Україні регулярно оголошує конкурси грантів для громадських ініціатив, спрямованих на відновлення громад, соціальну згуртованість і посилення участі населення в житті суспільства [74]. Використання таких можливостей дозволяє волонтерським організаціям масштабувати свою діяльність і працювати більш системно.

Для кращої наочності основні труднощі волонтерської діяльності пропоновані шляхи їх подолання систематизовано в таблиці 3.1. (Див. табл. 3.1)

Таблиця 3.1

Основні проблеми волонтерської діяльності та можливі шляхи їх подолання

Проблема	Пропозиції щодо подолання
Неефективність державної підтримки та правові обмеження	Внести зміни до законодавства (зокрема до постанови КМУ №604) та ухвалити законопроект №10040 щодо страхування волонтерів.
Нестача координації та інформаційна розривність	Створення єдиної цифрової платформи й регіональних координаційних центрів при ЦНАПах чи ОВА для обліку потреб і логістики.
Психологічне виснаження та емоційний стрес	Запровадити регулярні перерви, супервізії, доступ до психологів, менторство й тренінги з емоційної стійкості.
Логістичні та безпекові проблеми	Координація з військовими та ДСНС, забезпечення ЗІЗ, цифровізація логістики, створення мобільних штабів і залучення донорських ресурсів.
Недостатня інтеграція в освіту та офіційне визнання	Запровадження курсів у навчальних програмах, сертифікатів про волонтерський досвід, формалізація участі у вигляді навчальної практики.
Обмежене фінансування та слабе партнерство з бізнесом	Розширення податкових стимулів для бізнесу, залучення міжнародних грантів і корпоративної соціальної відповідальності.

Таблиця узагальнює ключові труднощі, з якими стикаються волонтери в умовах повномасштабної війни, та містить практичні шляхи подолання цих викликів. Вона може бути використана як орієнтир для розробки програм підтримки волонтерської діяльності на локальному та національному рівнях.

Висновки до розділу 3

У межах третього розділу було здійснено вторинний аналіз діяльності волонтерських ініціатив в Україні у період повномасштабної війни. Зібрані дані засвідчили, що волонтерський рух, який у 2022 році був масовим і надзвичайно мобілізованим, у 2025 році зазнав певного скорочення за кількістю активних структур. Проте характер волонтерської діяльності став більш цілеспрямованим, професійним і організованим.

Проведене дослідження дозволило простежити, як різні ініціативи адаптувались до викликів війни. Зокрема, досвід Львівського волонтерського центру Червоного Хреста, штабу «Згряя» та проєкту ЮНІСЕФ «Спільно» демонструє поступовий перехід від епізодичної допомоги до комплексних моделей підтримки населення. У цих практиках спостерігається розширення функцій волонтерських організацій: від надання гуманітарної допомоги – до реалізації програм з працевлаштування, психосоціальної підтримки, медичної евакуації, реабілітації та інтеграції ВПО в нові громади.

Окрему увагу було приділено Харкову як прикладу регіону, де волонтерські організації тісно взаємодіють з державними структурами, місцевим самоврядуванням і міжнародними партнерами. Така співпраця сприяє кращому реагуванню на запити постраждалих, забезпечує оперативність і ефективність у наданні послуг.

Разом із тим, результати аналізу дозволяють виокремити низку актуальних проблем: нестача ресурсів, нерівномірне навантаження на волонтерські команди, емоційне вигорання, слабка координація між секторами, а також потреба у правовому регулюванні статусу волонтерів в умовах війни.

Важливо, що навіть за наявності труднощів, уже сьогодні існують конкретні рішення та дієві ініціативи, які можуть бути масштабовані: розвиток

регіональних платформ координації, впровадження освітніх програм для волонтерів, системна підтримка ментального здоров'я, юридичне консультування, цифровізація процесів.

Таким чином, волонтерська діяльність у сучасних умовах перетворилася на потужний інструмент роботи з постраждалим населенням, що потребує не лише визнання, а й подальшого інтегрування в загальну систему соціального захисту.

ВИСНОВКИ

У ході дослідження було комплексно розглянуто волонтерську діяльність в Україні в умовах повномасштабної війни, її напрями реалізації, організаційні форми, основні виклики та взаємозв'язок із системою соціальної підтримки. Особлива увага приділялася тому, як волонтерство функціонує у надзвичайних умовах та яке місце посідає у сфері соціальної роботи. Дослідження поєднало теоретичне осмислення явища волонтерства з аналізом його практичних проявів, що дозволило виявити актуальні тенденції та оцінити ефективність існуючих моделей допомоги та сформулювати практичні рекомендації для підвищення її результативності.

Сформульована мета дослідження – виявити особливості волонтерської діяльності в Україні в умовах повномасштабної війни, окреслити ключові проблеми та запропонувати практичні шляхи підвищення її ефективності – досягнута. У процесі дослідження було реалізовано всі завдання. Зокрема, проаналізовано сутність волонтерської діяльності як соціального феномену та окреслено її місце в сучасній системі соціальної підтримки. Охарактеризовано основні напрями та форми реалізації волонтерства в Україні, а також визначено правові, організаційні та соціальні засади його функціонування. Досліджено трансформації, яких зазнала волонтерська діяльність в умовах війни. Розглянуто сучасні практики надання допомоги постраждалим, виявлено основні виклики та проблеми. На завершення запропоновано практичні рекомендації, спрямовані на підвищення ефективності волонтерської діяльності, зокрема через зміцнення взаємодії з соціальними службами.

У першому розділі було узагальнено підходи до розуміння сутності волонтерської діяльності, її ціннісно-мотиваційні засади, типи організації та основні напрями реалізації. Волонтерство визначено як безоплатну, свідому і солідарну активність громадян, спрямовану на підтримку вразливих груп

населення. Виокремлено принципи, функції та соціальну роль волонтерства в умовах кризи. Зокрема, досліджено, як волонтерська діяльність доповнює професійну соціальну роботу, сприяючи розширенню можливостей надання допомоги тим, хто її потребує. Розкрито механізми впливу соціальних та психологічних чинників на залучення до волонтерства.

Другий розділ присвячено аналізу трансформації волонтерської діяльності в Україні під впливом війни. Виявлено, що волонтерство стало не просто формою громадянської участі, а ключовим інструментом реагування на гуманітарні виклики. Досліджено динаміку розвитку провідних волонтерських організацій, таких як «Повернись живим», «East SOS», «Карітас Україна», фонд Притули та інших. Узагальнено результати їх діяльності у різних напрямках: військова підтримка, допомога ВПО, евакуація, медична, психологічна і правова допомога.

У третьому розділі було проведено практичний аналіз волонтерської діяльності в умовах війни на основі вторинного аналізу звітувальних матеріалів, даних аналітичних досліджень, а також публікацій відкритих джерел. Дослідження дозволило простежити, як саме організовується волонтерська допомога постраждалим під час в в Україні, які форми та напрями переважають у реальних умовах, та які проблеми найбільше впливають на ефективність цієї діяльності. Висвітлено особливості організації волонтерської допомоги постраждалим. З'ясовано, що ключовими напрямками залишаються надання гуманітарної допомоги (продукти, одяг, медикаменти), організація евакуації та розміщення внутрішньо переміщених осіб, забезпечення першочергових потреб у кризових регіонах. Волонтерські ініціативи часто діють у тісній співпраці з місцевими громадами, релігійними організаціями, інколи – з представниками влади, однак характер такої співпраці залишається фрагментарним. Установлено, що координація дій та логістика мають вирішальне значення для своєчасного і релевантного реагування на запити постраждалих.

У другому блоці практичного розділу описані проблеми, з якими стикаються волонтерські ініціативи у процесі реалізації допомоги. Серед ключових проблем – емоційне вигорання волонтерів, нестача стабільного фінансування, дефіцит захисних механізмів і соціальних гарантій, а також відсутність єдиного нормативно закріпленого механізму взаємодії з органами соціального захисту. Волонтери нерідко діють інтуїтивно, без належної методичної або психологічної підготовки, що збільшує ризик вигорання і послаблює сталість участі. Зазначено також брак системної підтримки та інституційного визнання з боку держави.

На основі проведеного аналізу сформульовано низку практичних рекомендацій. Зокрема, запропоновано внести зміни до нормативно-правової бази, розширивши дію постанови № 604 та передбачивши страхування і державну підтримку для всіх волонтерів. Актуальним є створення єдиної цифрової платформи та регіональних координаційних центрів при органах влади. Рекомендовано впровадження супервізій, тренінгів з емоційної стійкості та регулярного психологічного супроводу. Для покращення логістики та безпеки пропонується забезпечення засобами захисту, координація з ДСНС і цифрові рішення для управління доставкою допомоги. Також доцільним є впровадження освітніх програм із волонтерства, визнання волонтерського досвіду як частини професійної підготовки та розширення податкових стимулів для бізнесу у сфері соціального партнерства.

Отримані результати мають важливе теоретичне та прикладне значення. З теоретичного погляду, вони доповнюють наукове уявлення про функціонування волонтерства в умовах системної кризи та можуть бути використані для подальших досліджень у галузі соціальної роботи, кризового реагування та громадянської активності. Практичне значення полягає в можливості застосування сформульованих рекомендацій у діяльності волонтерських

центрів, соціальних служб, освітніх закладів, а також у формуванні державної політики підтримки волонтерства.

Подальші дослідження доцільно спрямувати на вивчення сталих моделей інтеграції волонтерських ініціатив у систему соціального захисту, аналіз довготривалих ефектів волонтерської участі для самих учасників, розробку етичних стандартів і механізмів емоційної підтримки волонтерів у зоні ризику. Окремої уваги потребує дослідження регіональних особливостей волонтерського руху та ролі цифрових платформ у координації гуманітарної допомоги.

22.05.2025.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Тропіна М. Волонтерська діяльність як засіб розвитку особистості, її духовного становлення та самореалізації // Наукові записки Малої академії наук України. Серія: Педагогічні науки. 2018. Вип. 11. С. 232 – 241. URL: <http://jnas.nbu.gov.ua/article/UJRN-0001113362> (дата звернення: 06.03.2025).
2. Пьонтковська К. Волонтерство як багатоспектне суспільне явище в гуманістичній суспільній демократії // Педагогічна освіта: теорія і практика. 2014. Вип. 17. С. 105 – 109. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znppo_2014_17_22 (дата звернення: 06.03.2025).
3. Чайка І. Ю. Волонтерство: сутність феномена та особливості його функціонування в сучасній Україні // Науково-теоретичний альманах «Грані». 2017. Т. 20. № 7(147). С. 77. <https://doi.org/10.15421/171798>.
4. Вашкович В. В., Василенко О. Ю., Карабін Т. О., Лазур Я. В., Манзюк В. В. Посібник волонтера. – Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2022. – 87 с.
5. Панченко А. Волонтерська діяльність як одна із форм благодійної діяльності в Україні // Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія: Право. 2024. Т. 2, № 84. С. 113–117. <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.84.2.14>
6. Про волонтерську діяльність: Закон України від 19 квітня 2011 р. № 3236-VI. URL: https://www.icnl.org/wp-content/uploads/Ukraine_volunteer.pdf (дата звернення: 15.02.2025).
7. Волонтерська діяльність в Україні: сучасний стан та перспективи розвитку : монографія / П. Горінов, Р. Драпушко. – Київ : Державний інститут сімейної та молодіжної політики, 2022. – 240 с.

8. Гевчук Н., Опалюк Т. Волонтерство як чинник формування соціальної активності студентської молоді // Ввічливість. Humanitas. 2024. Вип. 2. С. 116–125. <https://doi.org/10.32782/humanitas/2024.2.17>
9. Марчук А., Лобода В., Іваниса В. Волонтерська діяльність як засіб самовизначення й самореалізації молоді // Socio-economic relations in the digital society. 2023. Т. 2, № 48. С. 104–116. <https://doi.org/10.55643/ser.2.48.2023.502>.
10. Захарчук Р. А. Загальна характеристика окремих напрямків волонтерської діяльності // Kyiv Law Journal. 2024. № 1. С. 167–172.
11. Олексюк О. П., Хлівнюк Т. П. Волонтерська діяльність у соціальній сфері: мотиви та цінності // Репозитарій Одеського національного університету імені І. І. Мечникова. URL: <https://dspace.onu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/77b8d3b8-4ede-4cf6-bf00-1956e65c9bb3/content> (дата звернення 20.04.2025)
12. Калениченко Р. А. Волонтерство в соціальній роботі : навч. посіб. – Київ: КиМУ, 2008. – 86 с.
13. Шелкошвеев І. В. Волонтерська діяльність у соціальній роботі, її соціальні функції // Тези доп. міжнар. наук.-практ. конф. – Харків, 2016. С. 329–330.
14. Проценко О. О. Волонтерські практики в умовах вимушеної міграції в сучасній Україні: чинники та наслідки актуалізації: 22.00.04, дис. на здобуття наук. ст. канд. соц. наук. – Харків, 2020, 243 с.
15. Ніколіна О., Астремська І. Спрямованість волонтерів: психологічні особливості волонтерської діяльності // Вісник Львівського Університету. Серія: Психологічні науки. 2023. №. 17. С. 31–37. <https://doi.org/10.30970/ps.2023.17.4>
16. БУР – громадська організація, що розвиває довіру та відповідальність через волонтерство та неформальну освіту серед української молоді задля розвитку демократичної України. веб-сайт. URL: <https://www.bur.org.ua/en/> (дата звернення: 22.04.2025).

17. Добробат: волонтерський будівельний батальйон: веб-сайт. URL: <https://www.dobrobat.in.ua/> (дата звернення 22.04.2025).
18. Repair Together: веб-сайт. URL: <https://www.repair-together.com/home/> (дата звернення 22.04.2025).
19. Повернись живим: веб-сайт. URL: <https://savelife.in.ua/> (дата звернення 22.04.2025).
20. Фонд Сергія Притули: веб-сайт. URL: <https://prytulafoundation.org/> (дата звернення 22.04.2025).
21. Схід SOS: веб-сайт. URL: <https://east-sos.org/> (дата звернення 22.04.2025).
22. Пласт – Національна скаутська організація України: веб-сайт. URL: <https://www.plast.org.ua/> (дата звернення 22.04.2025).
23. Зграя – волонтерське об'єднання: веб-сайт. URL: <https://zgraya-help.com/> (дата звернення 22.04.2025).
24. Співка Самаритян України: веб-сайт. URL: <https://ssu.kiev.ua/> (дата звернення 22.04.2025).
25. Благодійний фонд «Таблеточки»: веб-сайт. URL: <https://tabletochki.org/> (дата звернення 22.04.2025).
26. Міжнародний благодійний фонд «Карітас України»: веб-сайт. URL: <https://caritas.ua/> (дата звернення 22.04.2025).
27. Про внесення змін до Закону України «Про волонтерську діяльність» щодо підтримки волонтерської діяльності: Закон України від 31 травня 2022, реєстр. №7363. URL: <https://www.rada.gov.ua/news/razom/223449.html> (дата звернення 20.04.2025).
28. Купрієнко С. А. Словник Соціології (літери А-Я). URL: <https://kuprienko.info/kupriyenko-s-a-slovniksotsiologiyi-literi-a-ya/> (дата звернення: 20.03.2025).

29. Тлумачний словник-мінімум із соціальної педагогіки та соціальної роботи / упор. Л. В. Лохвицька. –Тернопіль: Мандрівець, 2017. С. 30. URL: <https://slovnyk.me/dict/socialwork>. (дата звернення: 20.03.2025).
30. Климчук В. Р. Особливості волонтерської діяльності в умовах війни: дипломна робота / Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини. – Умань, 2024. – 56 с. URL: <https://fspu.udpu.edu.ua/wp-content/uploads/2024/10/Климчук-В.Р..pdf>. (дата звернення: 25.03.2025).
31. Воронова О. А. Моделі психологічного супроводу роботи волонтерів: кваліфікаційна робота (бакалавра) / О. А. Воронова. – Кривий Ріг: Криворізький державний педагогічний університет, 2024. – 56 с. URL: <https://elibrary.kdpu.edu.ua/handle/123456789/10336> (дата звернення: 25.03.2025).
32. Манелюк Ю. М., Луценко В. Р., Савчук Н. І. Волонтерський рух України в умовах військової агресії // Політичні інститути та процеси. 2022. № 6. С. 29–33.
33. Бондаренко З. П. Сучасні виклики та можливості розвитку волонтерської роботи з дітьми внутрішньо переміщених родин у воєнний час // Психологія та соціальна робота. 2024. № 1. С. 30–40. <https://doi.org/10.32782/2707-0409.2024.1.3>.
34. Актуальні питання соціальної роботи : навч. посіб. / ред. кол.: О. В. Епель, Т. Л. Лях, І. В. Силантьєва. – Ужгород : РІК-У, 2023. – 420 с.
35. Аналіз українського волонтерства на основі методології нових соціальних рухів // Національний інститут стратегічних досліджень: веб-сайт. URL: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/analiz-ukrayinskoho-volonterstva-na-osnovi-metodolohiyi-novykh-sotsialnykh> (дата звернення: 24.03.2025).
36. Руденко В. Волонтерство, як провідне явище в процесі забезпечення соціальної безпеки України: еволюція, значення, сучасний стан та проблематика // Економіка та суспільство. 2023. № 52. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-52-32> (дата звернення: 24.03.2025).

37. Проценко О. О. Волонтерські практики в умовах вимушеної міграції в сучасній Україні: чинники та наслідки актуалізації: дис. ... канд. соціол. наук: 22.00.04. – Харків. нац. ун-т ім. В.Н. Каразіна. 2021. С. 6. URL: <https://ekhnuir.karazin.ua/items/7ea4d99d-9bca-4828-b7be-5d5e421b936b>. (дата звернення: 25.03.2025).

38. Сірко В. С. Адміністративно-правове регулювання волонтерської діяльності в Україні: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. – Одеса : Нац. ун-т. Одеська юридична академія, 2018. С. 44.

39. Грищенко Н. І. Волонтерський рух в сучасній Україні як стратегія розвитку молодіжного лідерства // Вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право. 2018. Вип. 2 (38). С. 78.

40. Попова С. М. Волонтерська діяльність в умовах війни на території України // Проблеми сучасної поліцейстики : тези доп. наук.-практ. конф. (м. Харків, 20 квіт. 2022 р.). – Харків, 2022. С. 114–118.

41. Українське волонтерство – явище унікальне. Йому завдячуємо суверенітетом. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/2324579-ukrainske-volonterstvo-avise-unikalne-jomu-zavdachuemo-suverenitetom.html> (дата звернення: 02.03.2025)

42. Буряк-Габрись І. Волонтерство здобувачів освіти професійно-технічних навчальних закладів в умовах воєнного стану (з досвіду роботи) // Ukrainian Educational Journal. 2023. № 2. С. 162–169. URL: <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2023-2-162-169>.

43. Dołącz do nas. Zmieniaj świat. / Uniwersytet SWPS. URL: https://swps.pl/images/DOKUMENTY/Zвіт_та_рекомендації_організаторам_волонтерства_та_інструкція_для_волонтерів.pdf (дата звернення: 30.03.2025).

44. Демичева А. В., Березняк В. С., Завгородній В. А., Шаблиста О. О. Участь Національної поліції у волонтерському русі в умовах воєнного стану: аналітичний огляд. – Дніпро : ДДУВС, 2023. – 56 с.

45. Українська Волонтерська Служба. 74% українців долучались до волонтерства після 24 лютого 2022 року: що показали результати дослідження // Українська Волонтерська Служба. 2023. веб-сайт . URL:<https://volunteer.country/en/library/74-ukrayinciv-dolucalis-do-volonterstva-pislia-24-liutogo-2022-roku-shho-pokazali-rezultati-doslidzennia> (дата звернення: 22.04.2025).

46. Zagoriy Foundation. Благодійність в умовах війни: як українці допомагають іншим. Дослідження 2024 // Zagoriy Foundation. 2024. веб-сайт. URL: <https://zagoriy.foundation/research/research-2024/> (дата звернення: 22.04.2025).

47. InfoLight.UA. Українці довіряють волонтерам найбільше серед усіх суспільних інституцій: результати опитування // [InfoLight.UA](https://infolight.ua). 2025. веб-сайт. URL: <https://infolight.ua/survey-volunteer-trust-2025> (дата звернення: 22.04.2025).

48. Контакти обласних організацій ТЧХУ. URL: <https://redcross.org.ua/contacts/> (24.04.2025)

49. Український Червоний Хрест. URL: <https://redcross.org.ua/> (дата звернення: 26.04.2025)

50. Львівська міська рада. Понад 90 вимушено переміщених українців зацікавилися новою роботою: результати форуму з працевлаштування у Львові. URL: <https://city-adm.lviv.ua/news/society/social-sphere/306117-ponad-90-vymushe-no-peremishchenykh-ukraintsiv-zatsikavylys-novoiu-robotoiu-rezultaty-forumu-z-pra-tsevlashtuvannia-u-lvovi> (дата звернення 27.04.2025)

51. Волонтерський штаб «Зграя». URL: <https://zgraya-help.com/>

52. ЮНІСЕФ Україна. Програма «Спільно». URL: <https://www.unicef.org/ukraine/en/spilno-social-support> (дата звернення: 29.04.2025))

53. ЮНІСЕФ. Humanitarian Situation Report, March 2025. URL: <https://www.unicef.org/ukraine/reports> (дата звернення: 29.04.2025)

54. Харківська міська рада : веб-сайт. URL: <https://www.city.kharkov.ua/> (дата звернення: 11.05.2025).

55. ГО «Харків з тобою». Офіційний сайт : веб-сайт. URL: <https://kharkivztoboyu.org/> (дата звернення: 30.04.2025).
56. UNHCR Ukraine. Ukraine: Humanitarian Update, 2023 : веб-сайт. URL : <https://data.unhcr.org/en/documents/details/102240> (дата звернення: 01.05.2025).
57. UNICEF Ukraine. Supporting children and families affected by war in Ukraine : веб-сайт. URL: <https://www.unicef.org/ukraine/en/supporting-children-and-families> (дата звернення: 01.05.2025).
58. Norwegian Refugee Council (NRC). Ukraine crisis response : веб-сайт. URL: <https://www.nrc.no/countries/europe/ukraine/> (дата звернення: 01.05.2025).
59. HelpAge International. Ukraine Humanitarian Response : веб-сайт. URL: <https://www.helpage.org/emergencies/ukraine-crisis> (дата звернення 01.05.2025).
60. ZMINA. Міністерство соціальної політики відмовило у виплатах більшості волонтерів : веб-сайт. URL: <https://zmina.ua/news/ministerstvo-soczialno-yi-polityky-vidmovylo-u-vyplatakh-bilshosti-volonteriv/> (дата звернення: 03.05.2025).
61. Кабінет Міністрів України. Постанова №604 від 07.06.2021 «Про затвердження Порядку надання одноразової грошової допомоги волонтерам». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/604-2021-%D0%BF#Text> (дата звернення: 03.05.2025).
62. Верховна Рада України. Проект Закону №10040 від 12.12.2023 «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо звільнення від оподаткування страхових внесків за волонтерів». URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/42078> (дата звернення: 04.05.2025).
63. Zagoriy Foundation. Дослідження «Волонтерство в Україні 2023» : веб-сайт. URL: <https://zagoriy.foundation/research/volonterstvo-v-ukrayini-2023/> (дата звернення: 06.05.2025).

64. InfoLight.UA. Аналітичний звіт про координацію волонтерських ініціатив, 2024 : веб-сайт. URL: <https://infolight.ua/reports/volunteer-coordination-2024> (дата звернення: 06.05.2025).

65. ГО «Стабілізатор». Звіт про потребу в єдиному координаційному порталі, 2024: веб-сайт. URL: <https://stabilizator.org.ua/reports/coordination-portal-need-2024> (дата звернення: 08.05.2025).

66. Українська Волонтерська Служба. Дослідження емоційного вигорання серед волонтерів, 2023 : веб-сайт. URL: <https://volunteer.org.ua/research/emotional-burnout-2023> (дата звернення: 08.05.2025).

67. Вісник гігієни та епідеміології. Дослідження емоційного вигорання серед волонтерів Рівненської області, 2024 : веб-сайт. URL: <https://visnyk.tdmu.edu.ua/article/view/volunteer-burnout-rivne-2024> (дата звернення: 08.05.2025).

68. OCHA. Ukraine: Humanitarian Access Snapshot, March–April 2025 : веб-сайт. URL: <https://reliefweb.int/report/ukraine/ukraine-humanitarian-access-snapshot-march-april-2025> (дата звернення: 09.05.2025).

69. Humanitarian Outcomes. Aid Worker Security Database : веб-сайт. URL : <https://aidworkersecurity.org/incidents/report/ukraine-2024> (дата звернення: 09.05.2025).

70. The Guardian. UN cuts Ukraine aid target as funding shortfall bites : веб-сайт. URL: <https://www.theguardian.com/world/2025/may/10/un-cuts-ukraine-aid-target-funding-shortfall> (дата звернення: 09.05.2025).

71. ZMINA. Міністерство соціальної політики відмовило у виплатах більшості волонтерів : веб-сайт. URL: <https://zmina.info/2025/03/11/> (дата звернення: 09.05.2025).

72. Теренда Н.О., Сатурська Г.С., Шульгай А.Г., Панчишин Н.Я., Петрашик Ю.М., Слободян Н.О., Трущенко Л.В., Литвинова О.Н., Запорожан Л.П., Смірнова В.Л., Романюк Л.М., Романюк Н.Є. Емоційне вигорання у волонтерів (на прикладі Рівненської області). Вісник соціальної гігієни та

організації охорони здоров'я України. С. 5-12. URL: <https://ojs.tdmu.edu.ua/index.php/visnyk-gigieny/issue/view/831> (дата звернення: 12.05.2025).

73. Доступ до правди. Про Національний волонтерський хаб у Львові : веб-сайт. URL: https://dostup.org.ua/request/pro_natsionalnii_volontierskii_k (дата звернення: 12.05.2025).

74. Програма розвитку ООН в Україні : веб-сайт. URL: <https://www.undp.org/ukraine> (дата звернення: 12.05.2025).

ДОДАТОК

Тренінг на тему: «Ефективна волонтерська діяльність під час війни: як допомагати, не вигораючи»

Мета тренінгу: сформувати у учасників навички розпізнавати ознаки емоційного вигорання та зберігати внутрішню стійкість.

Зміст	Час	Пояснення
Вступ: Самопрезентація тренера	5 хв.	Вітаю! Мене звати Вікторія. Я спеціалізуюсь на проведенні тренінгів для волонтерів, спрямованих на формування й розвиток емоційної стійкості, навичок саморегуляції та профілактики емоційного вигорання. Наш тренінг триватиме протягом 4 годин. Ми зупинимось на таких питаннях, як: ● Що таке емоційне вигорання та як його розпізнати? ● Які існують техніки профілактики вигорання? ● Як підтримувати себе та інших у волонтерській

		діяльності? • Які ресурси допомагають зберігати внутрішній баланс? Закликаю вас до активної творчої роботи, взаємоповаги й відкритості. Бажаю всім продуктивної участі, підтримки та натхнення!
Знайомство: вправа «Точка опори» Мета: Створити атмосферу довіри та усвідомити власні ресурси.	10 хв.	Кожен учасник ділиться, що допомагає зберігати внутрішню стійкість. Переваги: Сприяє емоційному включенню, відкритості, знайомству. Можливі недоліки: Деякі учасники можуть не одразу включитись.
Очікування та правила Мета: Зібрати очікування та встановити норми взаємодії.	15 хв.	Формулювання правил взаємодії, озвучення очікувань. Приклад правил: «Бути щирими», «Говорити від себе», «Не оцінювати інших». Переваги: Задає спільну рамку, підвищує залучення. Можливі недоліки: Нереалістичні

		очікування.
Вступ до теми: Міні-лекція про вигорання Мета: Надати базове розуміння явища емоційного вигорання.	15 хв.	Ключові поняття, фази, причини та наслідки. Переваги: Формує інформованість та контекст. Можливі недоліки: Потребує утримання уваги, пасивна форма.
Вправа «Термометр ресурсу» Мета: Провести самодіагностику поточного емоційного стану.	10 хв.	Самодіагностика емоційного стану. Переваги: Дає змогу оцінити рівень ресурсу. Можливі недоліки: Може викликати тривогу в осіб з низьким ресурсом. Приклад: Учасник обирає рівень 3 з 10 – відчуття виснаження. Інший – 7 з 10 – відчуває енергію.
Арт-техніка «Мій ресурс» (колаж) Мета: Візуалізувати особисті джерела підтримки.	25 хв.	Створення колажу, який символізує підтримку та силу. Переваги: Творче включення, підсилення самосвідомості. Можливі недоліки: Потребує достатньо часу та матеріалів. Приклад: У колажі зображені родина, обійми, природа.

Дихальна вправа «Квадратне дихання» Мета: Навчити короткій техніці емоційної стабілізації.	10 хв.	Регуляція через дихання. Переваги: Простота, ефективність. Можливі недоліки: У деяких учасників – опір тілесним практикам. Приклад: Вдих на 4 секунди – пауза – видих – пауза. Повторити 3 цикли.
Перерва.	10 хв.	Перепочинок після першої частини тренінгу.
Вправа «Малювання емоцій» Мета: Дати учасникам змогу виразити емоції символічно.	20 хв.	Передача емоцій через колір і форму. Переваги: Емоційне розвантаження, без слів. Можливі недоліки: Невпевненість в художніх навичках. Приклад: Сум – темні хвилясті лінії, спокій – плавні сині кола.
Медитація «Подяка собі» Мета: Сформувати позитивне ставлення до себе.	10 хв.	Керована медитація для ресурсного стану. Візуалізація та самонавіювання. Переваги: Підвищує самоцінність, стабілізує. Можливі недоліки: Може сприйматись як 'незвично'. Приклад: «Я вдячний собі за те, що не здався», «Я молодець, що

		прийшов на тренінг».
Групова вправа «Дерево підтримки» Мета: Усвідомити цінність взаємної підтримки.	20 хв.	Створення спільної символічної конструкції. Переваги: Створює атмосферу єдності. Можливі недоліки: Не всім комфортно працювати з метафорами. Приклад: На листках – «підтримка друзів», «музика», «обійми кішки».
Вправа «Невидимий рюкзак» Мета: Усвідомити, які «тягарі» несуть учасники.	15 хв.	Усвідомлення емоційного навантаження. Психокорекційна техніка. Переваги: Потужна інсайдна вправа. Можливі недоліки: Може підняти емоційно складні теми. Приклад: У рюкзаку – «втома», «провина», «відповідальність»; учасник вирішує зняти «перевантаження».
Вправа «Техніка метафори» Мета: Дослідити і трансформувати уявлення про вигорання.	10 хв.	Трансформація образу вигорання. Переваги: Активує творчість, працює з глибинними образами. Можливі недоліки:

		Потребує підтримки тренера для інтерпретації. Наприклад: Знайдіть метафору, яка відповідає вашому нинішньому стан. Приклад: «Я як зламана лампа» → «Я як лампочка, яку замінили».
Перерва.	10 хв.	Перепочинок перед завершальним блоком.
Вправа «Скринька сили» Мета: Сформулювати внутрішні сили підтримки.	10 хв.	Слова підтримки самому собі. Переваги: Завершення на ресурсній ноті. Можливі недоліки: Може здатись поверхневим без рефлексії. Приклад послання: «Ти можеш! Ти вже зробив багато!»
Заклучний етап. Зворотний зв'язок та анкетування Мета: Оцінити ефективність тренінгу.	20 хв.	Учасники оцінюють ефективність і діляться враженнями. Переваги: Дає зворотний зв'язок тренеру. Приклад питання: «Що для вас було найбільш корисним у тренінгу?»

Оцінка ефективності тренінгу:

1. Анкетування після тренінгу.
2. Лист самодіагностики («Термометр ресурсу»)-повторне заповнення.

3. Міні-план дій:кожен учасник формулює, що буде використовувати з опанованого.
4. Групове обговорення змін у самопочутті (усна форма).
5. Наглядова оцінка активності та включеності під час тренінгу.

АНОТАЦІЯ

Бакалаврська робота «Волонтерська діяльність в Україні в умовах війни» Свинарчук В. В. присвячена дослідженню особливостей функціонування волонтерської діяльності в період повномасштабної війни та розробці практичних рекомендацій щодо підвищення її ефективності у сфері соціальної роботи.

Актуальність дослідження зумовлена масштабністю гуманітарної кризи, викликаній збройною агресією РФ, та необхідністю всебічного наукового аналізу волонтерства як соціального явища, що виконує важливу роль у допомозі постраждалим верствам населення. Об'єкт роботи – волонтерська діяльність як соціальне явище. Предметом дослідження виступає волонтерська діяльність в Україні в умовах війни. Мета дослідження – з'ясувати особливості волонтерської діяльності в Україні в умовах війни, визначити ключові проблеми та розробити практичні рекомендації щодо підвищення її ефективності. При підготовці роботи були використані методи аналізу, синтезу, історичний метод, а також аналіз веб-сайтів, звітів, вторинний аналіз даних волонтерських ініціатив.

У першому розділі викладено теоретичні основи волонтерської діяльності. У другому – проаналізовано трансформацію волонтерського руху в Україні під впливом війни. У третьому розглянуто організацію допомоги постраждалим, основні труднощі та напрями удосконалення діяльності волонтерів.

Робота містить 66 сторінок, 2 рисунки, 2 таблиці.

Ключові слова: волонтерство, війна, соціальна робота, допомога постраждалим, емоційне вигорання, Україна.

ABSTRACT

The bachelor's thesis "Volunteer Activity in Ukraine During Wartime" by Viktoriia Svynarchuk is devoted to the study of the specifics of volunteer activity functioning during the period of full-scale war and the development of practical recommendations to improve its effectiveness within the field of social work.

The relevance of the research is determined by the scale of the humanitarian crisis caused by the armed aggression of the Russian Federation and the need for a comprehensive scientific analysis of volunteerism as a social phenomenon that plays a significant role in supporting affected segments of the population. The object of the thesis is volunteer activity as a social phenomenon. The subject is volunteer activity in Ukraine under wartime conditions. The aim of the research is to identify the specific features of volunteer activity during the war, determine key problems, and develop practical recommendations for enhancing its effectiveness. The research methods include analysis, synthesis, historical approach, website and report analysis, and secondary data analysis of volunteer initiatives.

The first chapter outlines the theoretical foundations of volunteer activity. The second analyzes the transformation of the volunteer movement in Ukraine under the impact of the war. The third explores the organization of aid to victims, main challenges, and ways to improve volunteer efforts.

The thesis comprises 66 pages, 2 figures, and 2 tables.

Keywords: volunteer activity, war, social work, assistance to victims, burnout prevention, Ukraine.